

Lingvazin

Magazin za jezik i književnost Broj III/1 Oktobar 2015. ISSN 2303-4831

• **Intervju:**
Jonathan Culler

• **Stogodišnjica**
rođenja Branka
Ćopića

• **Drugi bosansko-**
hercegovački sla-
vistički kongres

Sadržaj

Lingvazin – Magazin za jezik i književnost

Izdavač

Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli

Adresa izdavača

Dr. Tihomila Markovića 1
75000 Tuzla
Bosna i Hercegovina

Glavni i odgovorni urednik

Halid Bulić

Konsultanti

Refik Bulić (lingvistika)
Azra Verlašević (književnost)
Najil Kurtić (mediji)

Redakcija

Edna Klimentić
Erna Murić
Naida Osmanbegović
Aida Sijamhodžić
Anida Malkić
Edina Ustavdić-Nurikić
Mirzana Pašić-Kodrić

Dizajn i prijelom

Halid Bulić
Almir Halilović

Lektura

Autori

Ilustrator

Suad Velić

E-mail

institut@izbjik.ba

Lingvazin izlazi tri puta godišnje i besplatan je.

Objavljuje se na web stranici:
www.izbjik.ba.

 Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli

ISSN 2303-4831

Lingvazin je indeksiran u bazi podataka EBSCO.

Mišljenja i stavovi koje zastupaju autori nisu nužno i stavovi Redakcije.

03 Uvodnik

04 S povodom

04 Edina Murtić

Sto godina od rođenja književnika Branka Ćopića

07 Mersina Šehić

O emocionalnim izrazima u Ćopićevim romanima

10 Intervju

10 Jonathan D. Culler

Raznovrsnost teorija ne može biti štetna za književnost

14 Radovi

14 Ana Cecilia Prenz

Nešto o jeziku i književnosti bosanskih Sefarda

17 Halid Bulić

Kahva, kafa, kava – frekvencija upotrebe različitih oblika i činioci koji je određuju (sociolingvistička analiza)

20 Linda Prugo-Babić

Na tragu ruskih klasika i obljetnica – Boris Leonidovič Pasternak

24 Mersina Šehić

Paremiološki minimum u nastavi engleskog jezika kao indikator kulturne pismenosti / nepismenosti

27 Nehrudin Rebihić

Bosna u putopisu Jana Berana

30 Osvrti

30 Održan Drugi bosanskohercegovački slavistički kongres

31 Peta konferencija za mlade slaviste u Budimpešti

32 Peta međunarodna konferencija o podučavanju stranih jezika i primijenjenoj lingvistici

33 Prva međunarodna studentska konferencija *Književnost susreta*

34 Međunarodna konferencija anglista *Tuzla English Language Teachers' Association – TETA*

35 Prva međunarodna konferencija CELLTTS

36 Lingvazin predstavlja

36 Halid Bulić

Krik iz Mrkline (A. Džanko, *Vrijeme ludih ljudi*)

38 Vijesti o jeziku i književnosti

38 Drugi broj *Bosnistike plus*

39 Sjećanje

39 Sead Šemsović

Akademsko očinstvo (U sjećanje na prof. dr. Muniba Maglajlića)

Dobrodošlica

Magazin za jezik i književnost *Lingvazin* izlazi već tri godine. Treća *Lingvazina* godina bila je ispunjena događajima značajnim za jezik i književnost. Jezik je često bio u središtu pažnje javnosti, nekad u dobrim, a nekad u lošim vijestima. I ove se godine jezičkim pitanjima bavilo mnoštvo kolumnista, novinara, moralista, filozofa, vjerskih i političkih djelatnika, književnika... Ipak, jezikom su se bavili i lingvisti, nastavnici, lektori, prevodioci... Održani su mnogi naučni skupovi o jeziku i književnosti a objavljeno je i više knjiga i časopisa. Primjetno je i da sve veći broj institucija i medija obilježava i ukazuje na Međunarodni dan maternjeg jezika i Evropski dan jezika, a podizanje svijesti o značaju tih datuma oduvijek je bio važan cilj Instituta za bosanski jezik i književnost u Tuzli i Redakcije *Lingvazina*. Saradnici *Lingvazina* bili su i sami angažirani u više različitih aktivnosti pa treće godišće magazina i počinje i završava se ovim brojem.

Broj III/1 *Lingvazina* posvećen je književniku Branku Ćopiću, o kome u rubrici *S povodom* možete čitati dva rada. Povod je stotinu godina od Ćopićeva rođenja.

Otvorenost prema inozemnoj lingvistici i teoriji književnosti uvijek je bila jedna od glavnih odlika našeg magazina. Od toga ne odustajemo ni u ovom broju. Za *Lingvazin* ovaj put govori američki lingvist i književni teoretičar Jonathan D. Culler sa Univerziteta Cornell (Ithaca, New York). Odlomak njegova teksta "Lirika, jezik, kultura" objavljen je u prošlom broju *Lingvazina*, a u ovom broju možete pročitati intervju s njim.

Iz pojedinačnih radova možete saznati nešto više o jeziku i književnosti bosanskih Sefarda, uzrocima različite distribucije oblika *kahva*,

kafa i *kava*, životu i djelu Borisa Pasternaka, potrebi za učenjem frazeologizama i poslovice u nastavi stranog jezika te putopisima Jana Berana.

U *Lingvazinu* objavljujemo osvrte na šest naučnih skupova na kojima se glavne teme tiču lingvistike i nauke o književnosti. Jedan od njih je i Drugi bosanskohercegovački slavistički kongres.

U toku 2015. godine Institut za bosanski jezik i književnost ostvario je značajnu produkciju. Nakon prve knjige u izdanju Instituta (Refik Bulić, *Arhaičniji govori u gornjem toku Spreče: živinički kraj*) objavljena je i druga – Meliha Hrustić, *Prevođenje u teoriji i praksi*. U pripremi je i treća Institutova knjiga – Halid Bulić, *Teme iz lingvističke bosnistike*. U ovoj je godini izdat i drugi broj časopisa *Bosnistika plus*. Vijesti iz Instituta možete pratiti i putem Facebook stranice *Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli*, koja već ima preko hiljadu sljedbenika.

U oktobru je preminuo profesor Munib Maglajlić, saradnik *Lingvazina*, čiji je tekst "Lokalna obilježja u Hasanaginici" objavljen u broju II/2–3. U rubrici *Sjećanje* donosimo osnovne podatke o liku i djelu profesora Maglajlića u tekstu koji je napisao njegov bliski saradnik i prijatelj Sead Šemsović.

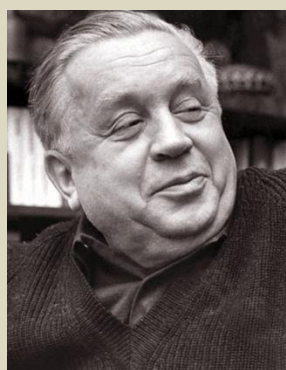
Na posljednjoj je stranici *Lingvazinov kalendar* za 2016, koji vam već tradicionalno poklanjamo u posljednjem broju svakog godišta.

Na kraju nam, kao i uvijek, ostaje da poželimo da čitanje *Lingvazina* bude ugodno i korisno svima do kojih on dopre te da svi oni koji ga budu čitali shvate njegovu pojavu i kao poziv za saradnju.

Halid Bulić

Edina MURTIĆ

Sto godina od rođenja književnika Branka Ćopića

Branko Ćopić

Rođen u Hašanima, selu pod Grmečom, na području Bosanske krajine 1915. godine, Branko Ćopić je započeo životnu putanju, obilježenu književnim radom, a završio ju je u Beogradu 1984., pod čudnim okolnostima.¹ Iza sebe je ostavio pripovijetke, romane, drame i pjesme koje svjedoče o njegovom životu, ali brojnim drugim sudbinama stvarnih i izmaštanih likova. Uz sve slavodobiti, popularnost, čitanost i nagrade, književna historija, kritika, kao i tadašnja štampa bilježe i oštre osude, zbog *Jeretičke priče*, romana *Gluvi barut*, drame *Oduzimanje medveda* i drugih tekstova slične sadržine koji se nisu uklapali u ideološki kanon. Ne čudi da se pred kraj Branko nakupio gorčine, straha i jeze koja se iz života preselila u lirika Ćopića. To je sve nagovijestio u pismu upućenom tragično preminulom Ziji Dizdareviću:

Pišem, dragi moj Zijo, a nisam siguran da i mene, jednom, ne čeka sličan kraj u ovom svijetu po kome još putuje kuga s kosom.

U svojim noćima s najviše mjesečine, ti si naslutio tu apokaliptičnu neman s kosom smrti i progovorio si o njoj kroz

usta svog junaka, Brke. Jednog dana ti si je i vidio, realnu, ovozemaljsku, ostvario se tvoj strašni san, tvoja mora.

Tih istih godina, ja sam, slučajem, izbjegao tvoju sudbinu, ali, evo, ima neko doba kako me, za mojim radnim stolom, osvoji crna slutnja: vidim neku noć, prohladnu, sa zvijezdama od leda, kroz koju me odvođe neznano kud. Ko su ti tamni dželatli u ljudskom liku? Jesu li slični onima koji su tebe odveli? Ili braća onih pred kojima je otišao Goran?

Zar to nisu tamne Kikićeve ubice?

Prve radove objavio je u Bosanskoj Krupi kao srednjoškolac u školskim listovima, dok je studentski period u Beogradu za Ćopića obilježen prvim objavljenim knjigama.²

Bilo koja ozbiljnija zapažanja i sinteze o književnosti u Bosni i Hercegovini, kao i na širem, tadašnjem jugoslovenskom prostoru, u vrijeme i neposredno nakon Drugog svjetskog rata nemoguće je zaokružiti bez osvrta na književno djelo Branka Ćopića. Budući da je još prije rata afirmiran kao sljedbenik predratne socijalne književnosti, u njemu su tada mnogi pronalazili dugo očekivanog Kočićevog nasljednika, majstora tradicionalne seoske pripovijetke. U ratu je nastavio pisati angažiranu literaturu. Najznačajniji su mu tekstovi iz ratnog perioda kratke pripovijetke *Priče partizanke* (1944) i zbirka pjesama *Ognjeno rađanje domovine* (1944). Većina pjesama iz zbirke *Ognjeno rađanje domovine* nastala je inspirirana nekim stvarnim događajem, jer je u partizanima kao učesnik NOB-a istovremeno bio glas naroda koji se borio za slobodu, ali i neka vrsta poetskog hroničara historijskih ratnih dana.

Pripovjedač, pjesnik, romanopisac i dramski pisac Branko Ćopić zauzeo je značajno mjesto kao pisac kojeg su čitali mladi. On je 1940. objavio prvu knjigu priča za

¹ Naime, zvanična informacija bila je i ostala da je pisac izvršio samoubistvo skočivši sa Savskog mosta, koji danas u Beogradu znaju i kao Brankov most. Ali mnogi Ćopićevi znanci nikada nisu u potpunosti prihvatili ovo objašnjenje kao potpunu istinu. Drugi, koji nisu ništa sumnjali o okolnostima pod kojima se sve dogodilo, tražili su opravdanja za taj čin, jer im je bio neshvatljiv od pisca koji će ostati zapamćen u literaturi južnoslavenskih prostora između ostalog i po tome što je kroz literaturu težio da smijehom, humorom i vedrinom uljepša surovu realnost.

² Ćopićeve knjige iz ovog perioda su tri zbirke pripovijetaka: *Pod Grmečom* (1938), *Borci i bjegunci* (1939), *Planinci* (1940) te knjiga priča za djecu *U carstvu leptirova i medveda* (1939/40).

djecu – *U carstvu leptirova i medveda*, jedno od temeljnih djela književnosti za djecu i omladinu u Bosni i Hercegovini.

Mak Dizdar u tekstu *Savremena bosanskohercegovačka pripovijetka* među ostalima koji su se istakli u ovoj književnoj oblasti ističe Ćopića kao “najznačajnijeg jugoslovenskog pisca za djecu”³, dok se u zaista velikom broju rado-va poznatih književnika i kritičara promatra onaj dio Ćopićeve poezije i pripovjedačke književnosti koji se uklapa u sve tokove tadašnje južnoslavenske interliterarne zajednice, obilježene jednakim društveno-historijskim okolnostima, kao i cjelokupne bosanskohercegovačke pripovjedačke i pjesničke tradicije, koju su baštinili pisci rođeni u njoj ili čiji su se korijeni na neki drugi način isprepleli sa Bosnom i Hercegovinom.⁴

Vrijeme nakon rata u Jugoslaviji također je obilježeno brojnim Ćopićevim književnim djelima, među kojima se izdvaja zbirka pripovjedaka *Bašta sljezove boje* (1970), u kojoj je kroz ciklus pripovjedaka u dva dijela (*Jutra plavog sljeza* i *Dani crvenog sljeza*) data srž i presjek svih Ćopićevih najznačajnijih tema, ali i najblistaviji primjeri Ćopićeve kratke proze. U pričama **iz djetinjstva** ispričanim lirskim zanosom, uvodi se **tema rata**, a u drugom dijelu karakterističnu Ćopićevu vedrinu nadvladava rezigniran doživljaj svijeta i realnost životne nepravde što se obrušila nad pravim ratnim herojima.

Sama činjenica da su Ćopićevi književni tekstovi uprkos svim historijskim mijena-

ma opstali u nastavnim planovima i programima, zahtijeva ponovno čitanje, interpretiranje i vrednovanje književnog djela Branka Ćopića.

Ćopićevi prozni i poetski tekstovi protkani su poetičkim obilježjima, što ih čini posebnim i bliskim čitatelju. Njegove tekstove i poetiku prepoznamo u **jednostavnosti izraza**, čije korijene nalazimo u tradiciji **narodnog pripovijedanja**, što svjedoči prisustvo narodnog, kolektivnog iskustva, ali ovaj put okarakteriziranu (pro)govorom iz Ćopićevog vremena i historijskog konteksta. Izuzetno značajan aspekt Ćopićeve poetike predstavlja općenarodni **humor**, vijekovima prisutan u Bosni, u kojem se osim već spomenutog sedimentirala smjehovna tradicija **magijskog smijeha** starih evropskih naroda, na koju se u srednjem vijeku nastavila karnevalska tradicija na zapadu i pokladna na istoku. Ambivalentnost ovog smijeha teorijski uslođnjene, ali suštinski jednostavne prirode ogleda se u istovremenom umiranju i obnavljanju, preporađanju životnih snaga. Smijehom se, kako je primijetio V. Čajkanović, štite mrtvi, ali i živi, otuda je očekivan na spomenima za mrtve, ali i svadbama, njim se, jer je magijski, može promijeniti sudbina.⁵

Od prve objavljene pripovijetke⁶ do kraja stvaralačkog puta Ćopić prolazi složenu umjetničko/ličnu životnu putanju, na kojoj sazrijeva kao pisac i borac za istinske ideale revolucije, koja je podrazumijevala socijalnu pravdu i jednakost za sve ljude.

Uz njegovo književno djelo odrastale su i književno se

**Novčanica s likom
Branka Ćopića**

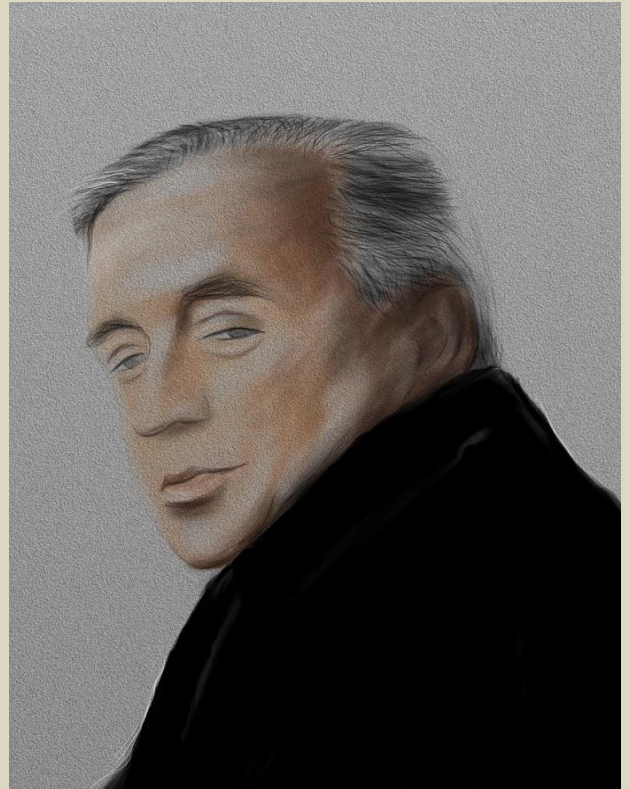
³ M. Dizdar, “Savremena bosanskohercegovačka pripovijetka” u: *Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u književnoj kritici*, Svjetlost, Sarajevo, 1984–1985, str. 309–311.

⁴ Za književnike u periodu nakon Drugog svjetskog rata kao opće pravilo važilo je usmjeravanje na idejne ciljeve, “partijnost”. Iako se u posebnim književnohistorijskim pregledima i antologijama daju odvojeno svi glavni jugoslavenski tokovi, nad ovom kultumom i književnom tradicijom vrijedjeli su isti kanoni koji su, različite, ali bliske književne tradicije, usmjeravali prema istim socrealističkim tokovima i književnim manifestacijama. Zbog toga su evidentna podudaranja u srpskoj, hrvatskoj i bosanskohercegovačkoj poslijeratnoj književnoj tradiciji. Naravno, misli se opet na Drugi svjetski rat.

⁵ “Smej i veselje uopšte, kao što se vidi, najpouzdniji je utuk za smrt, i za zle, podzemne demone.” (Veselin Čajkanović, *Mit i religija u Srba*, Srpska književna zadruka, Beograd, 1973, str. 126)

⁶ Ćopić je počeo da piše i objavljuje još kao učenik gimnazije, a potom i učiteljske škole. Prvi su mu radovi bile kraće pjesme, a zatim crtice. Radove je objavljivao u školskom listu *Zembiļ*, zatim u *Vencu*, *Učiteljskom podmlatku* i *Vrbaskim novinama*. U to vrijeme lokalne novine ovog tipa objavljivale su feljtone sa sadržajem za koji su Ćopićeve priče bile veoma pogodne i pristupačne. Tako je započela Ćopićeva saradnja sa beogradskom *Politikom*, gdje je objavljivao priče u podlistku. Prvu pripovijetku u *Politici* objavio je 8. marta 1936. pod nazivom *Smrtno ruvo Soje Čubrilove*. Saradnja sa *Politikom* trajala je od 1936. sve do početka rata. U periodu 1936–1940. u *Politici* je objavio sto dvadeset i šest priča, a u *Politici za decu* dvadeset i pet. Za taj period ga veže saradnja s tadašnjim urednikom *Politike* Živkom Milićevićem, koji je strpljivo pomagao u sazrijevanju Ćopića i drugih talentiranih mladih pisaca koji su objavljivali u *Politici* (A. Humo, M. Lalić, Z. Dizdarević, N. Lopidžić, R. Marinković). Ćopić je uvijek isticao uredničku pomoć Ž. Milićevića, koja mu je pomogla da se formira i usmjeri kao pisac. Kako je ova saradnja uspješno tekla, Ćopić je vrlo brzo 1938. godine objavio i prvu zbirku pripovjedaka – *Pod Grmečom*.

formirale generacije čitatelja, bio je pisac koji se među savremenikima isticao kao neko ko je za vrijeme života doživio najveću satisfakciju što je autor može imati. Ne samo da je bio najviše zastupljen u školskoj lektiri, već je bio pisac čiji su tekstovi čitani s istinskom radošću što ju je čitateljima donosio, prema romanima su snimljeni filmovi (*Gluvi barut*, *Magareće godine*, *Orlovi rano lete*), TV serija (*Osmo ofanziva*), a prema Ćopićevom tekstu, poemi *Ježeva kućica*, koja se najupornije zadržala u lektirama južnoslavenskih naroda, nastale su predstave koje se i danas izvode u pozorištima Bosne i Hercegovine. ■

Branko Ćopić

Literatura

Čengić, Enes, *Ćopićev humor i zbilja*, knj. 1, *Kroz svjetla i pomrčine*, ČGP DELO, OOUR Globus, Izdavačka djelatnost Zagreb, 1987, Ljubljana, 1988.

Čengić, Enes, *Ćopićev humor i zbilja*, knj. 2, *Na bodljivim lovorikama*, ČGP DELO, OOUR Globus, Izdavačka djelatnost Zagreb, 1987, Ljubljana, 1988.

Ćopić, Branko, *Bašta sljezove boje*, Civitas, Biblioteka Dani, Sarajevo, 2004.

Bahtin, Mihail, *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjeg veka i renesanse*, preveli: Ivan Šop (uvod, poglavlja I i II) i Tihomir Vučković (poglavlja III, IV, V, VI, VII), Nolit, Beograd, 1978.

Čajkanović, Veselin, *Mit i religija u Srba*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1973.

Popović, Radovan, *Put do mosta*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.

Propp, Vladimir, *Problemi komike i smeha*, NIŠRO "Dnevnik", Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1984.

Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u 50 knjiga, Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u književnoj kritici, knjiga 1, SOUR "Svjetlost", Sarajevo, 1984/1985.

Vukić, Ana, *Slika sveta u pripovetkama Branka Ćopića*, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 1995.

Autor ilustracije

Suad Velić

E-mail

velicsuad@hotmail.com

Radionica s pisatju mašinu i crtatji pribor

Edina Murtić docentica je na Odsjeku za književnosti naroda Bosne i Hercegovine Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

O emocionalnim izrazima u Čopićevim romanima

Mnogo se govorilo i pisalo o izražavanju emocija pomoću jezičkih sredstava, naročito kada se želi istaknuti kreativnost, jedna od temeljnih osobina svakog jezika. Mnogi primjeri emocionalnih izraza mogu se pronaći i u djelima Branka Čopića. Tako, naprimjer, nalazimo različite jezičke konstrukcije kojima se može izraziti isto emocionalno stanje (“Obradova se silno i počeo trljati bradu”; “Ako nam se posreći pa uspijemo, puna šaka brade” /Ć1: 11/), kao i iste strukture kojima se može izraziti više emocionalnih stanja (“Možete pozelenjeti od bijesa kad vaša punica insistira na posjeti” /Ć1: 9/; “Bobo pozelenje od straha i promuća: – Ali ja sam one noći čvrsto spavao! /MG: 119/). Prema Schwarz-Friesel (2007), emocije se mogu izraziti:

a) mimikom: “Saslušao Grmeč vijest, skupi i namršti obrve, leže oblak na planinu, a starina zagudi iz dubine grudi.” (BD: 238)

b) gestikom i govorom tijela, tj. neverbalno: “Tuga mi struji od vrha ušiju do kraja repa kad to pričaš – progundala i magarić i sagnu glavu” (BD: 283); “Nešto teško objesilo mu se o ramenima i on je lagano, sa-

svim lagano izašao iz kuće.” (PZD: 57)

c) indikativima tjelesnih stanja (bljedilo, crvenilo, lupanje srca): “Blijed, s jezom u leđima, najzad se dohvatio kvake na vratima i već veselih očiju pruža najmeniku sud.” (PDZ: 56)

d) verbalnim reprezentativnim oblicima, odnosno jezičkim elementima različite strukture (na nivou riječi i sintagme, na nivou rečenice, na nivou teksta). Bugarški (1984: 131–132) tvrdi da postoji čvrsta veza između jezika i mišljenja koja gramatičkoj strukturi svakog pojedinog jezika pridaje značajnu ulogu u određivanju prirode i granica onoga što se posredstvom toga jezika može misliti.

Schwarz-Friesel (2007) emocije koje se odnose na čovjeka dijeli na:

a) unutrašnje emocije (*imati punu glavu briga / problema, nekome je teško pri duši*)

b) emocije koje se reflektiraju na čovjekovo ponašanje (*trljati bradu, udariti brigu na veselje, čupati sebi (si) kosu na glavi*)

c) emocije kojima se iskazuje odnos prema drugim ljudima (*iskaliti svoj bijes na nekome, mrziti koga iz dna duše*)

d) emocije koje su izazvane

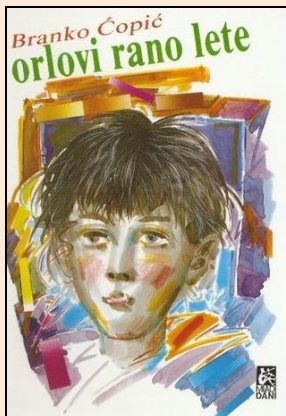
određenim situativnim faktori-
ma (*nekoga je nešto zavilo u crno, nekome je došlo do grla*)

e) emocije kao reakcija na neku prijetnju (*tresu se gaće od straha kome, nekoga podilazi jeza*)

Analizirali smo izraze vezane za emocije iz nekoliko Čopićevih djela: *Doživljaji Nikole-tine Bursaća* (14 primjera), *Magareće godine* (12 primjera), *Slavno vojevanje* (11 primjera), *Orlovi rano lete* (7 primjera), *Priče partizanke* (6 primjera) i *Bitka u Zlatnoj dolini* (5 primjera). Rezultati su predstavljeni na slici 1.

Izdvojili smo po nekoliko primjera za sljedeća emocionalna stanja:

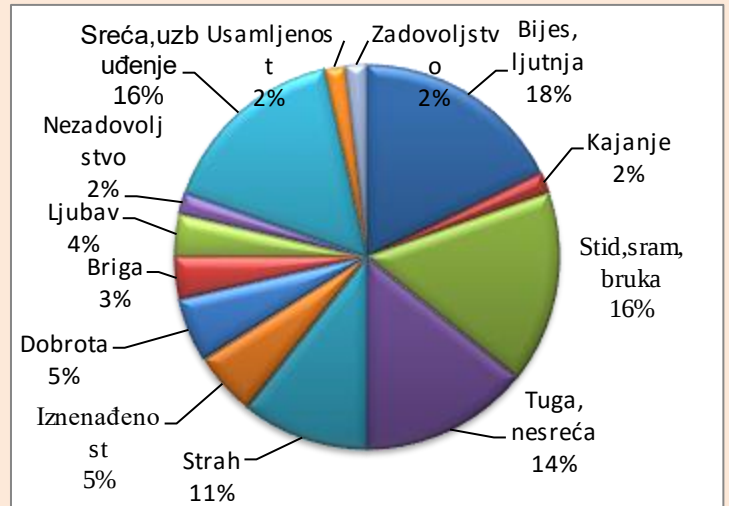
BIJES: “Baja samo ljutito sinu okom i pođe rukom za svoj ‘givikt’, ali se uto začuše u hodniku nečiji brzi koraci i u sobu, među nas upade Krsto Buva, zaduvan, zemljav i oznojen” (MG: 40); “Jednog jutra Krsto Buva tajanstveno mi šapnu: Možda će danas naš slovenski bog Perun prosuti svoj gnjev na grešnu glavu Bobe Gice” (MG: 51); “Te večeri, na času učenja, Smrdonja je na nas bacao krvničke poglede i čitavo vrijeme nešto zapisivao u svoju crnu knjigu” (MG: 42); “Prgavi Dule frknu kao mačak:

Šta reče, ko je priličan?” (MG: 54); “Ždrebeća kvočko, tako si me večeras udesila na konferenciji da sam se *crvenio kao ljutit ćuran*” (SV: 234); “Biću miran kao bubica, okretan kao jare, mekan kao zečić, pitom kao golub, *ljut kao ris*” (BZD: 528); “Negdje im odbruse da su pogriješili, s drugog ih mjesta prosto-naprosto otjeraju, a na trećem ih nekakav narednik-vodnik mjeri kiselo i *cijedi kroza zube*” (DNB: 12); “Zaglušeni vlastitim puškama, uzavreli od slijepe mržnje, oni su se borili i jurišali ne videći više pred sobom običnog neprijatelja” (DNB: 59); “Uuh, ne, ne! – zubobolno se mrštio politički komesar čete” (DNB: 105); “Sasluš a Grmeč vijest, *skupi i namršti obrve*, leže oblak na planinu, a starina zagudi iz dubine grudi” (PP: 238)

SREĆA, UZBUĐENJE: “Ležeći na Lunjinu krilu, milovan njezinom ručicom, on se *od sreće počeo topiti* da mu se činilo ranjen je iz četrdeset pušaka i evo mu isteče krv” (ORL: 135); “*Smijali smo se tome naglas, od srca*, a sve je to, čini nam se, blagotvorno djelovalo na surovu ključarevu dušu, otvrdlu u vječitom druženju s razbojnicima” (MG: 30); “*Blistajući kao pun mjesec*, Mačak blaženo zagrl i Kušlju, počeo da ga miluje i češka oko ušiju i odjednom prestravljen izbeći oči i dreknu” (SV: 206); “Čudotvorno i ludotvorno piće, od koga se postaje *ve-seo kao vrabac*” (BZD: 531)

STID: “Lunja i sama *obori pogled* i reče sasvim tiho: Pustite me blizu vas ... samo da gledam šta radite” (ORL: 56); “Hamid Rus čak *porumenje kao djevojčica*” (MG: 74); “Dobili smo džab-džabe muni-

Slika 1

ciju, pa ko bi sad, *crna obraza*, još išo bježati ovako natovaren“ (DNB: 25)

TUGA: “Starac je veselo porjurio da izvršava povjereni zadatak, ali kad je vidio kakva se sve vojska od očeva, strina, tetaka i djedova iskuplja kod kneževke kuće, on je odjednom *objesio nos*” (ORL: 90); “Jasno je vidio sebe mrtvog na nekoj zelenoj poljani, a Lunja se nagnula nad njim pa samo *gorke suze roni*, jer zna da se Stric više nikad neće dići ni progovoriti“ (ORL: 133); “Starica još više tone u izbljednute preširoki kaput i počinje da *plače škrtim suzama*” (DNB: 56); “Idem u koloni, gledam onaj tvoj revolver, a sve mi *četvorostruke suze liju*” (DNB: 85)

STRAH: “Dječaku od straha *stadoše oči*” (ORL: 31); “*Obnevidio od straha*, zapinjao sam u trku o rijetke prolaznike, a ujak je, davši se u potjeru, *zadihano vikao*” (MG: 8); “Bobo *pozelenje od straha* i promuca: – Ali ja sam one noći čvrsto spavao!” (MG: 119); “Garavi gorostas *zadrhta kao jasikov listak*, plašljivo se obazre oko sebe i skrušeno zamoli” (SV: 291); “Preko njega su tamo-

-amo, u oba pravca, promicali seljaci, oprezni i plahi kao zečevi” (DNB: 128); “Svi zadržtaše, pa čak i Prpiću *strah malo nadiže kosu*, ali on se istog trenutka sjeti da je on desetar pionirske desetine” (PP: 290)

IZNENAĐENOST: “Pripiti Škandal *zimu od pusta čuda*” (MG: 109); “Policajac Šico od iznenađenja *se ukoči na mjestu kao lipov svetac*, a debeli bozadžija Šaban oduševljeno se prodera: – Živjeli školarci!” (MG: 144)

DOBROTA: “Navedeno stvaranje nije ni dijete ni dječak, nego nešto u sredini između toga dvoga: *dobar je kao dijete*, a odlučan, jogunast i hrabar kao dječak” (BZD: 431); “Pa stric Lijan je *dobar kao dobar dan*” (BZD: 453); “Biću miran kao bubica, okretan kao jare, mekan kao zečić, pitom kao golub, ljut kao ris, *dobar kao jag-nje*” (BZD: 528)

BRIGA: “Toga dana Zora me ipak nijednom ne pogleda, što me je, priznajem, malo ohladilo i *bacilo u brigu*, ali na polasku kući ona mi tutnu u šaku dva kikirikija” (MG: 117)

LJUBAV: “(...) ali niko više neće k ljudima tako *za srce prirasti*, niti za četvrtu toliko značiti

kao onaj njen prvi đak” (DNB: 103)

NEZADOVOLJSTVO: “Na tu Nikolinu razdraganu viku Jovica je samo zlovoljno zabacivao karabin i *gundao u nje-dra*” (DNB: 40)

KAJANJE: “Nikoletina se *ujede za jezik*” (DNB: 79)

Ako obratimo pažnju, vidimo da se emocionalna stanja najčešće izražavaju kroz upotrebu somatizama. Naprimjer, briga se manifestuje u glavi, ljubav u srcu ili trbuhu, a bijes na licu. Međutim, mogu se povezivati i sa drugim konceptima iz naše izvanjezičke stvarnosti, naprimjer sa bojama. Zelena se boja povezuje sa negativnim emotivnim stanjem (npr. pozelenjeti od bijesa ili straha), a crna asocira na nesreću (npr. nekome će doći crni petak).

Savršeno jezičko sredstvo za izražavanje emocionalnih stanja jeste metafora. Kako kaže Bugarski (1984: 211), “jedna snažna metafora poseduje otkrivačku moć dovođenja dvaju zasebnih domena u međusoban kognitivni odnos”, a “funkcioniše na taj način što organizuje naše ideje o dva složena predmeta, ustanovljavajući jedan recipročan odnos između njih”.

Lakoff i Johnson (1980) načinili su najpoznatiju podjelu metafora u kognitivnoj lingvistici, i to na strukturne, orijentacijske i ontološke metafore. U našem slučaju, primjer strukturne metafore jeste TUGA JE BOLEST, koja se ogleda u jezičkim izrazima *nekome srce krvari, boli me srce* i sl.). Orijentacione metafore vezane su za našu sposobnost orijentacije u prostoru, naprimjer, SREĆA JE GORE, TUGA JE DOLJE

(“I ja kao tako nešto opažam, kao *tuga se nekakva savila...*” /DNB: 14/). Ontološke metafore predstavljaju različite načine pomoću kojih na apstraktne fenomene (događaje, aktivnosti, emocije, ideje itd.) gledamo kao na nešto materijalno (entitete i supstance), a koji u stvari potječu iz našeg iskustva sa fizičkim predmetima. Primjer takve metafore jeste NEGATIVNE EMOCIJE SU TERET, koja se ogleda u jezičkim izrazima *nekome je kamen pao sa srca, skinuti brigu s glave* i sl.

Organ koji se najčešće povezuje sa emocionalnim stanjima čovjeka jeste srce, i nalazimo ga kao ciljani domen u velikom broju metafora, naprimjer:

– SRCE JE POSUDA (*otvoriti nekome srce, nositi nekoga u srcu*)

– SRCE JE PROSTOR / MJESTO (*izbaciti nekog iz srca*)

– SRCE JE POSUDA ZA EMOCIJE (*nekome istresti svoje srce, imati srce za nekog*)

– SRCE JE IZVOR (*mržnja / dobrota izvire iz nečijeg srca*)

– SRCE JE TROFEJ (*osvojiti nečije srce*)

– SRCE JE PREDMET (*slomiti nečije srce*)

– SRCE JE DRAGOCJENOST, DAR (*dati / pokloniti nekome srce*)

– SRCE JE MAŠINA (*imati veliko srce*)

– SRCE JE SUPSTANCA (*meko / tvrdo / kameno / zlatno srce*)

U Ćopićevim djelima nalazimo mnogo raznovrsnih metafora. Primjer metafore SRCE JE POSUDA nalazimo u *Bosonogom djetinjstvu* (str. 271): “To se bori naša četa – ohrabren pomisli dječak i sjeti se živo svih drugova: i visokog

mitraljesca, i bombaša Ilije, i dobrog komesara, i veselog Đogata, pa mu se *srce ispuni tugom i ponosom*.” Utjecaj emocija je mnogostruk. Stoga, pokušaj da ih razumijemo za pravo predstavlja pokušaj da razumijemo vitalni dio onoga što jesmo i u kakvom svijetu živimo. ■

IZVORI

BD – Ćopić, Branko (1987). *Bosonogo djetinjstvo*. Sarajevo: Veselin Masleša.

BZD – *Bitka u Zlatnoj dolini*, u: Ćopić, Branko (1978). *Pionirska trilogija*. Sarajevo: OOUR Svjetlost.

Ćopić, Branko (1963). *Krava s drvenom nogom*. Beograd.

Ćopić, Branko (2007). *Priče ispod zmajevih krila*. Banja Luka / Beograd / Tuzla.

Ć1 – Ćoralić, Zrinka (2012). *Bosanski frazeološki rječnik*. Bihać: Pedagoški fakultet.

DNB – Ćopić, Branko (1966). *Doživljaji Nikolettine Bursaća; Ne tuguj bronzana stražo*. Sarajevo.

Gralis-Korpus Branka Ćopića: <http://www-gewi.uni-graz.at/cocoon/gralis/search>, stanje 14. 8. 2014.

MG – Ćopić, Branko (1960). *Magareće godine*. Sarajevo.

ORL – Ćopić Branko. *Orlovi rano lete*. Dostupno na: <http://ebooks.antikvarne-knjige.com/orlovi-rano-lete/>, stanje: 29. juli 2015.

PP – Ćopić, Branko (1979). *Priče partizanke*. Sarajevo: Svjetlost.

PZD – Ćopić, Branko (1963). *Priče zanesenog dječaka i druge priče*. Rijeka: Otokar Keršovani.

SV – *Slavno vojevanje*, u: Ćopić, Branko (1978). *Pionirska trilogija*. Sarajevo: OOUR Svjetlost.

LITERATURA

Bugarski, Ranko (1984). *Jezik i lingvistika*. Beograd: Nolit.

Ćoralić, Zrinka (2013). *Bosansko-njemački frazeološki rječnik*. Bihać: Pedagoški fakultet.

Lakoff, George, Mark Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.

Schwarz-Friesel, Monika (2007). *Sprache und Emotion* (Uni-Taschenbücher). Tübingen: A. Francke.

Mersina Šehić asistentica je na Odsjeku za engleski jezik i književnost Pedagoškog fakulteta u Bihaću. Interesira se za frazeologiju i kontaktnu lingvistiku. Odbranila je magistarski rad iz komparativne frazeologije na Filološkom fakultetu u Banjoj Luci. Sudjeluje u međunarodnim istraživačkim projektima *Ivo Andrić u evropskom kontekstu* i *Lirski, humoristički i satirički svijet Branka Ćopića* na Institutu za slavistiku Univerziteta Karl-Franzens u Grazu.

Za *Lingvazin* govori
Jonathan D. CULLER

Pitanja i prijevod
Halid BULIĆ

Raznovrsnost teorija ne može biti štetna za književnost

Jonathan D. Culler

Lingvazin: Gospodine Culler, profesor ste engleskog jezika i komparativne književnosti, autor brojnih knjiga o književnoj teoriji, dobitnik više nagrada za doprinos nauci. Možete li nam reći šta vas je potaknulo na to da se bavite lingvistikom, književnošću i teorijom? Kako je sve počelo?

J. C.: Uvijek me je zanimala književnost, ali se poriv da je pažljivo proučavam pojavio kada sam sa svojih šesnaest godina proveo godinu dana u engleskom internatu i završio ono što oni zovu kursom nivoa A (u suštini pripremu za ispit koji se koristi pri odabiru ljudi za univerzitet). Tu smo studirali književnost na način koji je za mene bio sasvim nov, višesedmično usredsređivanje na određenu knjigu (nekoliko Chaucerovih *Canterburijskih priča*, izbor pjesama Johna Donnea, dvije Shakespeareove drame).

To se pokazalo kao izuzetno zanimljivo. Kad sam se potom vratio u SAD na univerzitet, usredsredio sam se i na historiju i na književnost, ali sam zaključio da je studij književnosti zahvalniji te pruža više zadovoljstva.

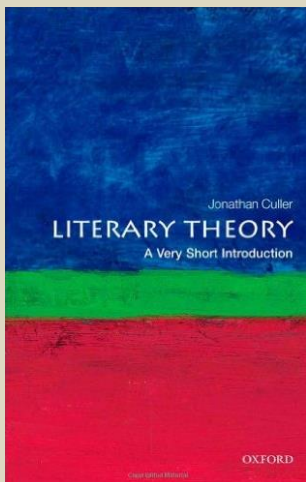
Moje uvođenje u nešto što približava književnoj teoriji desilo se kada me asistent zadužio da napišem esej koji uspoređuje dva različita pristupa slavnoj pjesmi Andrewa Marvella – to je uključivalo identificiranje metodoloških pretpostavki svake kritike – ali je bilo tako da sam ja samo na završnoj godini fakulteta čitao književne teorije kao takve. Upisao sam kurs (smjer) kod Josepha Franka pod nazivom “Pravci u savremenoj kritici”, gdje smo čitali nešto iz nove kritike, marksizma i fenomenologije.

Otišao sam na Oxford da studiram komparativnu književnost. Na tom studiju bio je ispit o onome što zaista jeste književna teorija, iako su o tome mislili kao o “općem predmetu” za koji se od ljudi nije tražilo da proučavaju književnoteorijska djela, već da samo napišu odgovore na neka opća pitanja kao što su “Šta je književnost?” ili “Da li precizno tumačenje zahtijeva biografsko znanje?” Ali ja sam ovo tretirao kao pravi predmet proučavanja i napisao sam kratku tezu o fenomenologiji i književnoj kritici s fokusom na rad filozofa Mauricea Merleau-Pontyja.

Onda sam odlučio da radim doktorat, a s obzirom na to da je u tom trenutku – a bila je to 1968. godina – fenomenologija bila u nadmetanju sa strukturalizmom, rad na strukturalizmu činio se kao logična stvar. A da bih radio na strukturalizmu, morao sam učiti o lingvistici i Sosiru. Tako je sve počelo.

Lingvazin: Vaša knjiga *Literary Theory: Very Short Introduction* smatra se jednim od najboljih uvoda u teoriju. Pisana je veoma razumljivim stilom, što čitaoci itekako znaju cijeniti. Šta nam možete reći o toj knjizi, njezinu nastanku i uspjehu?

J. C.: Ja sam ranije napisao kratke, pristupačne knjige o Ferdinandu de Saussureu i Rolandu Barthesu za ediciju Fontana Modern Masters. Knjiga o Saussureu bila je prilično uspješna, a čak je i ona o Barthesu prevedena na nekoliko drugih jezika (obje su sada ponovo objavljene kod drugih izdavača kao dopunjena izdanja). Tako mi je ideja o pisanju kratke knjige o književnoj teoriji bila prihvatljiva kada su me pitali da to uradim za ediciju

“Very Short Introductions” Oxford University Pressa. Budući da sam predavao književnu teoriju mnogo godina, bio sam navikao na objašnjavanje kompliciranih teorija, ali treba da naglasim da knjiga nije organizirana kao moja predavanja iz književne teorije, koja su uglavnom zasnovana na tekstu, u smislu da čitamo teorijski tekst i razgovaramo o njemu.

Najvažnija odluka bila je ne pisati uvod u kome se ne nabrajaju teorija za teorijom. Bilo je dostupno mnogo takvih knjiga, neke i sasvim dobre. *Literary Theory: An Introduction* Terryja Eagletona, iako duža od onoga što je naručeno da ja napravim i s različitim gledištem, veoma je čitljiva i zabavna i činilo se da nema razloga da se pokušam takmičiti s njom.

Isto tako, radovi koji posvećuju po poglavlje novoj kritici, pa fenomenologiji, zatim strukturalizmu, marksizmu, psihoanalizi itd. više zamagljuju zajedničku osnovu teorijskih pristupa književnosti. Tamo gdje postoje značajne razlike, otežavaju fokusiranje na različite načine razmišljanja o pojedinim temama, kao što su značenje ili agentivnost ili performativnost. (Lakše je naglasiti razlike kada pišete o pojedinim temama nego kada pišete o jednoj ili drugoj teoriji.)

Ovo se ispostavilo kao odlična odluka jer nema mnogo drugih radova koji efikasno postižu ovakve stvari, i moja je knjiga veoma uspješna i kod široke publike i kao udžbenik za nastavu. Ona je prodana u više od 100.000 primjeraka na engleskom i prevedena je na najmanje 25 jezika.

Prije nekoliko godina napravio sam dopunjenu verziju s novim završnim poglavljem, u kome se razmatraju skoriji pomaci, odstupajući nešto iz osnovne organizacione sheme, ali je važno ovih dana reći nešto o vraćanju pitanjima estetike, etičkim pitanjima i gomilama diskursa koji bi se mogli grupirati otprilike pod naslovom *postljudski*, koji uključuju istraživanja ljudi i životinja (*human-animal studies*), ontologiju usmjerenu na objekt, eko-kritiku itd.

Ne znam hoću li nastaviti proširivati tu knjigu – to je do izdavača – ali mislim da je ona bila veoma korisna u informiranju ljudi, ne o pojedinim teorijskim pokretima (o njima mogu naučiti na drugom mjestu), već o raznim načinima na koji književnost predstavlja

teorijska pitanja te informiranju da je razmišljanje u teorijskom smislu prikladno za proučavanje književnosti.

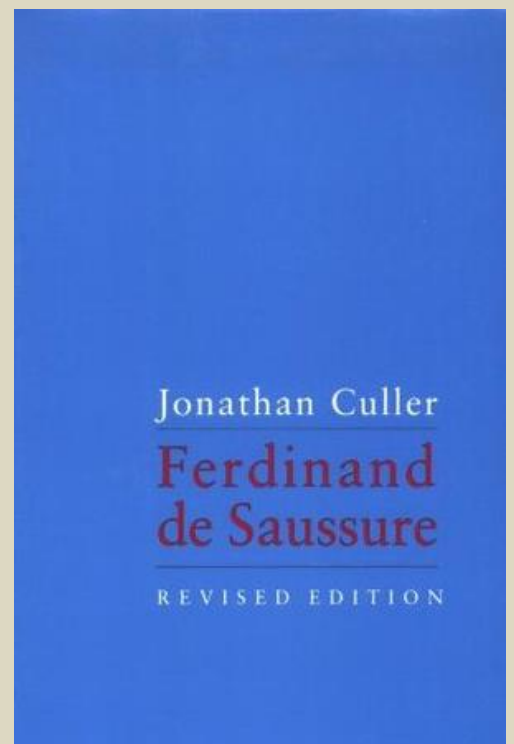
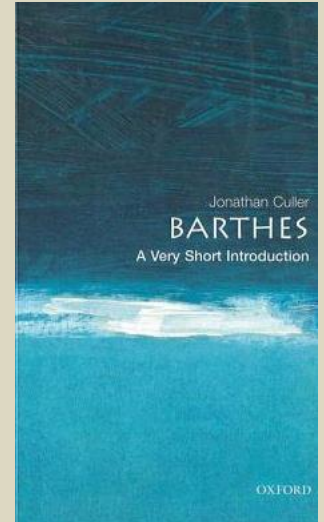
Lingvazin: Šta mislite o stilu savremenih književnoteorijskih rasprava? Smatrate li da se naučni radovi o književnosti pišu previše komplicirano?

J. C.: Pa, postoji širok spektar stilova i idioma. Radovi koji teže da budu shvaćeni kao “naučni” često usvajaju tajanstveniji vokabular nego radovi koji se nadaju da će doći do široke publike, ali mislim da je ovo slučaj i u drugim oblastima. Zasiurno su mnoga djela iz filozofije ili sociologije sasvim tehnička.

Razlika je u tome što ljudi uglavnom pretpostavljaju da knjige o književnosti treba da budu napisane u diskursu koji se može čitati bez posebnog znanja, a ne pretpostavljamo to za druge discipline. Dakle, neću da se žalim općenito na stil knjiga o književnoj teoriji. Ipak, ja pokušavam pisati jasno i pokušavam ohrabriti i svoje studente da svoje tekstove pišu jasnije i pristupačnije.

Lingvazin: Ponekad se može steći dojam da postoji previše teorija koje nude različite poglede na književnost. Koliko to obilje može biti korisno za samu književnost? Može li biti štetno?

J. C.: Ne mislim da raznovrsnost teorija može biti štetna za književnost. Vjerovatnije je da bi bilo štetno ako bi bila jedna dominantna teorija koja propisuje šta je posebno zanimljivo i vrijedno u književnosti i na taj način dovela pisce dotle da se pokoravaju nekom skupu teorijskih očekivanja. Postojali su sigurno periodi u prošlosti kad se takvo nešto dešavalo. Širok spektar teorija i pristupa daje piscima veću slobodu da razviju različite koncepcije onoga što književna djela mogu činiti i biti.

Lingvazin: Koliko internet doprinosi razvoju književnosti i književne kritike? Da li ljudi danas zbog interneta više ili manje čitaju književnost?

J. C.: Nisam naročito stručan za tu temu. Sklon sam pretpostaviti da ljudi manje čitaju književnost jer troše vrijeme na čitanje internetskih stranica, blogova itd., ali je moguće i da vrijeme provedeno na internetu više zamjenjuje neke druge aktivnosti, a ne čitanje knjiga. I, naravno, internet daje ljudima jednostavan pristup mnogim književnim tekstovima, naročito kraćim, te omogućava mnoge oblike kritičkog pisanja, često više neformalne.

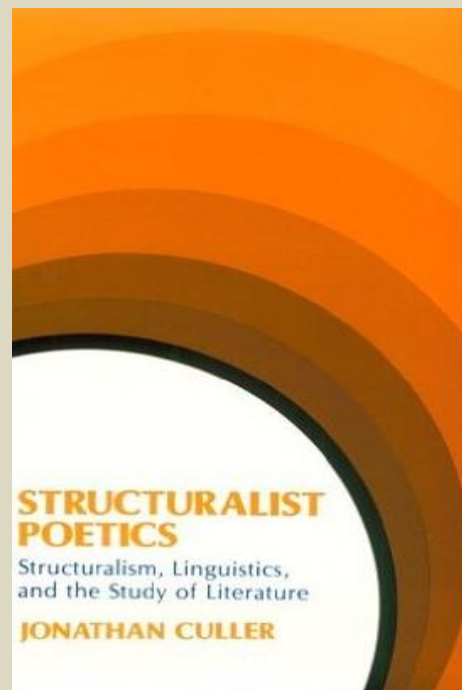
Lingvazin: Koliko tržište i globalizacija utječu na jezik i književnost? Može li književnost zapasti u krizu?

J. C.: Ljudi su predviđali smrt romana za nekoliko godina, ali i dalje izgleda da će preživjeti, pa čak i dobiti nove oblike. Naravno, književnost može pasti u krizu, a sigurno je da postoje mjesta, kao što su Sjedinjene Države danas, gdje je književnost mnogo manje ugledna i priznaje joj se mnogo manje važna kulturna uloga nego što je bilo, ali i dalje postoji ogroman broj ljudi koji pišu poeziju u SAD-u (često se kaže da ima više ljudi koji pišu poeziju od onih koji je čitaju) i izgleda da ne manjka nove književnosti.

U drugim je zemljama situacija bez sumnje nešto drugačija – književnost se i dalje vidi kao kulturno važna – ali ne mogu govoriti o globalnoj situaciji s bilo kakvim autoritetom. Ipak, mislim da je svijest o globalizaciji dala ljudima u Evropi i SAD-u veći interes za književnost iz drugih dijelova svijeta, iako je, naravno, ono što oni vide samo ono što se prevodi ili ono što je napisano na jezicima Zapada. Globalno tržište i internet učinili su neke tekstove – i zapadne i nezapadne – šire dostupnim.

Lingvazin: Jedan ste od najboljih poznavalaca i tumača djela Ferdinanda de Saussurea. Kako biste opisali utjecaj De Saussureova djela na lingvistiku u svijetu, a kako njegov utjecaj na Vaš rad?

Još postoji mnogo ljudi koji pišu poeziju u SAD-u. Često se kaže da ima više ljudi koji pišu poeziju od onih koji je čitaju.

J. C.: To je veoma veliko pitanje. Dozvolite mi da kažem, ugrubo, da je Saussure imao značajan utjecaj na evropsku lingvistiku; mnogo manje na lingvistiku u Sjedinjenim Državama. Za mene, osnovna je stvar da Saussure shvatio da se lingvisti moraju fokusirati na jezički sistem, *la langue*, a ne na jezik u cjelini. Mislim da je to u početku bilo veoma produktivno, iako pokušaji da se razviju samostalni sosirijanski opisi jezika nisu bili baš uspješni, koliko ja mogu reći.

U SAD-u je Chomskijeva lingvistika, ne Saussureova, bila ta koja je u početku zauzela ovaj smjer: lingvistička teorija treba da bude rekonstrukcija jezičke kompetencije govornika jezika. Kasnije se, naravno, generativna gramatika fokusirala na jezičku sposobnost i univerzalnu gramatiku i na razmišljanje o razlikama među jezicima kao nevažnim – veoma nesusirovska koncepcija – ali mislim da pristup Chomskog za početni uspjeh duguje nešto svojim sklonostima ka Saussureovoj teoriji – iako ja ne bih želio ustvrditi utjecaj.

Što se mene tiče, Saussure je bio fundamentalan za strukturalizam i na taj način i za moju konceptualizaciju općeg problema semiotike i poetike. Tamo gdje postoji značenje, postoji i sistem, a zadatak je književne i kulturne teorije, kao i lingvistike, pokušati opisati sistem koji omogućava da kulturni objekti ili događaji zaista i imaju značenja koja nose.

Ferdinand de Saussure

Lingvazin: Vi ste jedan od najboljih poznavalaca strukturalizma. Smatra se da je vaša knjiga *Strukturalistička poetika* predstavila strukturalizam anglo-američkoj publici. Šta je po vašem mišljenju bit strukturalizma?

J. C.: Kao što sam rekao, mislim da je osnovni princip strukturalizma da kada postoji značenje, postoji sistem i treba istražiti prirodu tog sistema, njegove strukture, bilo da se radi o antropologiji ili sociologiji ili književnim i kulturalnim studijama. U književnim studijama ljudi su pretpostavili da njihov cilj treba da bude interpretirati književna djela i imali su otpor prema strukturalizmu kad se nije činilo da će im pomoći u tome, ali to je nesporazum: cilj strukturalizma nije bio proizvodnja novih i / ili suptilnih tumačenja, ma da su strukturalisti, kada su pisali o književnosti, na kraju ipak nudili interpretacije.

Hermeneutika i poetika teško se mogu razdvojiti u praksi, ali su u principu sasvim drugačije. Hermeneutika počinje s tekstom i

želi saznati šta on znači. Poetika počinje s tekstovima koji imaju značenja i efekte za članove kulture i pita kako su ti efekti mogući – koje su konvencije koje im omogućuju da imaju te efekte.

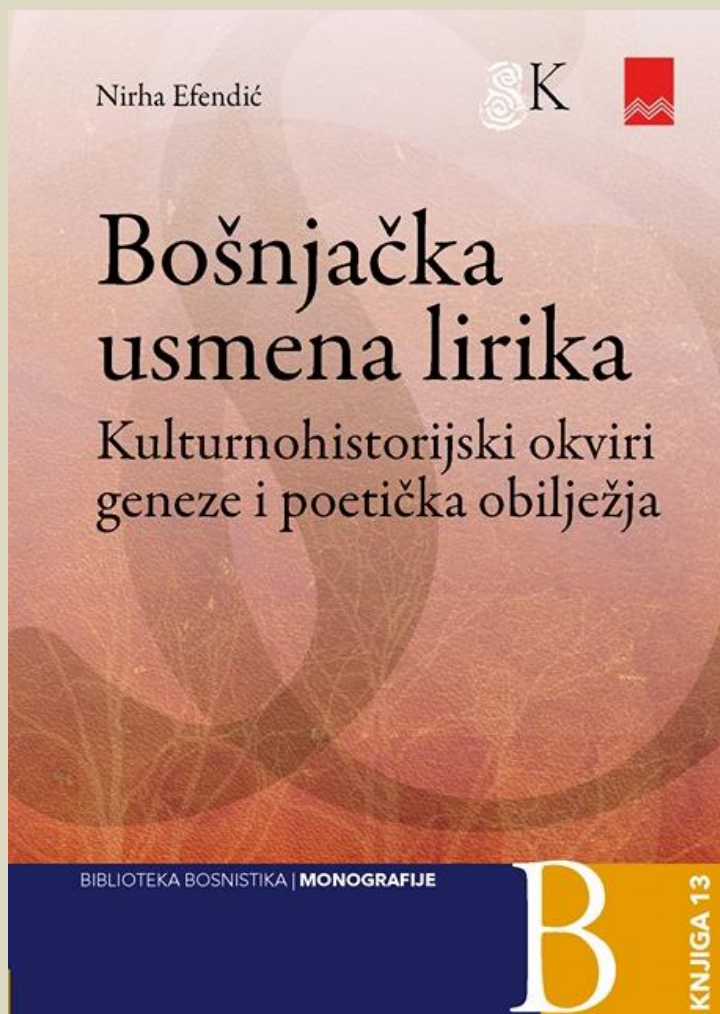
Lingvazin: Postoji li neki lingvist, književni kritičar ili teoretičar koga biste istakli kao nekoga čiji su Vas lik i djelo posebno inspirisali tokom Vaše karijere?

J. C.: Pa, Jacques Derrida je bio briljantan čovjek, veliki mislilac i moćan čitalac filozofskih i književnih tekstova, ali i prijatelj koji je bio izuzetno velikodušan u svojim odnosima s drugima. Među ljudima u književnim studijama, imam najveće divljenje prema radu Barbare Johnson, kritičarke koja je pisala veoma umješno, obično veoma kratke eseje. Nažalost, umrla je mlada od degenerativne bolesti, ali ja uvijek citiram njene eseje svojim studentima kao nešto čemu treba da teže kad pišu, a moji teorijski kursevi uvijek su puni njenih uzornih eseja. ■

Jonathan D. Culler (rođen 1944) profesor je na Univerzitetu Cornell u Ithaci (New York, SAD). Autor je brojnih radova i knjiga o strukturalizmu, književnoj teoriji i kritici. Neka od poznatijih djela su mu *Strukturalistička poetika* i *Književna teorija: veoma kratak uvod*, *Saussure* (u Srbiji objavljena kao *Ferdinand de Saussure – osnivač strukturalne lingvistike*).

Nova knjiga

Izdavači: Slavistički komitet i Zemaljski muzej BiH, Sarajevo, 2015, 216 str.

Ana Cecilia PRENZ

Preveo sa španskog
Mustafa NIKŠIĆ

Nešto o jeziku i književnosti bosanskih Sefarda

U knjizi *Jevreji na Balkanu i njihov jezik* Kalmi Baruh potvrđuje značaj kulture bosanskih Sefarda za balkanističke studije: “Mada su vezani za Jevreje ostalih zemalja evropskih svojom verom i verovanjima, oni se razlikuju od njih svojom kulturom i mentalitetom, koji su se formirali u prošlosti, u toku vekova u balkanskim zemljama” (1972: 292).

Sefardska zajednica se formira u Bosni sredinom 16. stoljeća (prvi dokument koji potvrđuje njihovo prisustvo je iz 1563.). Prvi bosanski tekstovi na jevrejsko-španskom koji su poznati bili su vjerskog karaktera. Nastali su objedinjavanjem primjereka pet Mojsijevih knjiga prevedenih u Carigradu 1547. kao i Starog zavjeta iz Ferare. Znamo da su se žene molile na jevrejsko-španskom i da je veliki broj himni u slavu Boga i jevrejskog naroda bio napisan na ovom jeziku. Za vrijeme gotovo tri stoljeća, ova književnost vjerskog karaktera sačuvala je svoj ekskluzivitet među bosanskim Sefardima. Da bismo pronašli

knjige laičkog karaktera trebalo je sačekati objavljivanje Istorija de los žudios de Bosna od Zeki efendija, Atijasa sa kraja 19. i početka 20. stoljeća. Do tada, Pinakes, hronika zajednice u Sarajevu, sa tekstovima na hebrejskom i jevrejsko-španskom sa transkripcijom na pismo rashi, je jedini važan laički dokument. (Prenz O. 2006:165)

Kalmi Baruh

Sačuvali su se također i neki drugi jednostavni tekstovi laičkog karaktera, različitog sadržaja, a postojale su i brojne romanse i pjesme, koje su najvećim dijelom bile posvećene različitim proslavama. Jezik i kultura bosanskih Sefarda bili su izloženi uticajima brojnih perioda koji su se, različitim trajanjem i karakteristikama, kao i konotacijama na društvene i političke promjene, reflektovali na jevrejsko-špansku zajednicu: turska vladavina, austro-ugarska okupacija Bosne, integracija u jugoslovensku federaciju.

Za vrijeme turske vladavine Sefardi su formirali zatvorenu zajednicu i tražili zaštitu za svoju vjersku kulturu i trgovačke vještine. Djidio, njihov je-

zik, paradoksalno, prolazi kroz period unifikacije, budući da su veoma rijetko Sefardi pokazivali interes za učenje turskog ili bosanskog jezika, koje sa druge strane nisu mogli regularno učiti u laičkim školama. Do sredine 19. stoljeća, jedine postojeće škole u kojima se učio jevrejsko-španski jezik pisan *rashi* pismom bile su vjerske. Poznavanje bosanskog i turskog jezika, koje su Sefardi usvajali u limitiranom kontaktu sa vanjskom sredinom, bilo je uslovljeno potrebom njihovih trgovačkih aktivnosti kao i predstavljanjem pred organima turske vlasti.

Austro-ugarskom okupacijom Bosna doživljava jednu opću transformaciju ekonomskih, društvenih i političkih uslova. Započinje industrijaliza-

cija i ova promjena generira i promjenu mentaliteta: sefardska zajednica se mora otvoriti prema savremenim prilikama. Jevrejsko-španski jezik sam po sebi više nije dovoljan da bi odgovorio na duhovne, kulturne i druge zahtjeve svojih govornika, te dolazi do neopodnog, uobičajenog i solidnog učenja bosanskog jezika. Otvaranje laičkih škola privlači mlade Sefarde koji osim bosanskog jezika počinju usvajati šire kulturološko znanje. Suočena sa novim kontekstualnim zahtjevima, jevrejsko-španska zajednica započinje razvijati višeslojnu aktivnost na području kulture: otvaranje mnogih i dobro opskrbljenih knjižara, inauguracija štamparije Alberta Kajona, osnivanje razvojnih društava za obrazovanje, umjetničke aktivnosti. Unutar ovog novog zauzetog kursa sefardske zajednice, od fundamentalnog značaja je i pokretanje *La Alborade*, sedmičnog časopisa književno-kulturnog karaktera na jevrejsko-španskom jeziku. Njegov prvi broj je izašao 28. decembra 1900. godine pod uredništvom Abrahama A. Cappona, porijeklom iz Rusčuka u Bugarskoj. Izdavanje *La Alborade* u Sarajevu postaje važna referenca za kulturu bosanskih Sefarda, a uticaj laičkih škola, zajedno sa drugim prilikama koje su proizašle iz društvenih promjena uzrokovanih austro-ugarskom okupacijom, osjetio se i u jačanju srpsko-hrvatskog jezika te u sve većem gubljenju jevrejsko-španskog.

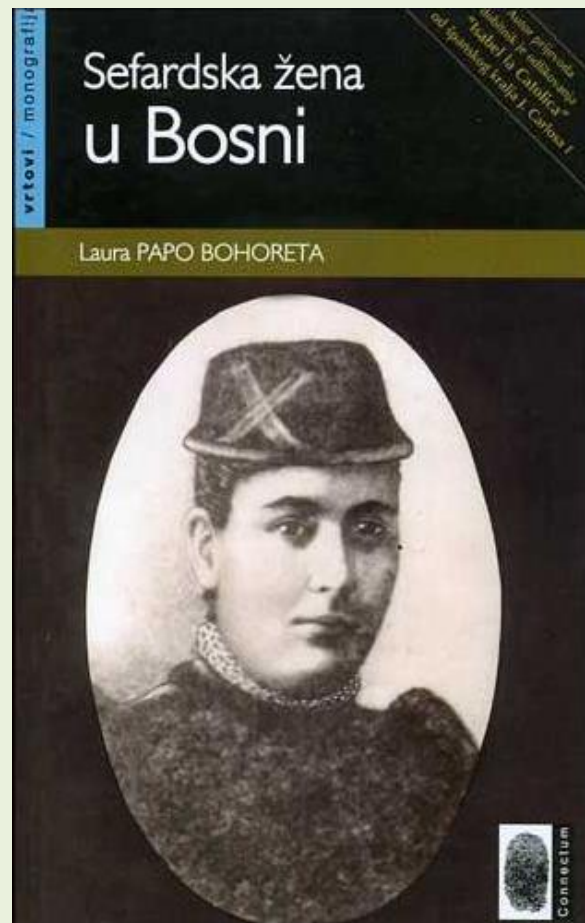
Vrijedi istaći da se bosanska književnost pisana na jevrejsko-španskom jeziku nalazi u uskoj vezi sa vrhuncem koji doživljava, u prvim godinama

20. stoljeća, periodična štampa, posebno sedmičnici *Jevrejski život* (1924–1927) i *Jevrejski glas* (1928–1941), u kojima pronalazimo vrijedan i reprezentativan književni materijal od koga se mogu konstruirati smjernice sefardske proze i književnosti u Bosni uopće.

M. Nezirović (1992: 572) podsjeća da autori poput Avrama Romana Bukia, Benjamina Pinte, Samuela Romana, Laure Papo, Moisea Fincija, Mike Altaraca, Moni Fincija i drugih koji se potpisuju pseudonimima objavljuju svoje radove već od prvih izdanja. Poznato je da je osnovni cilj sefardske štampe bio dati informaciju o latentnim pitanjima koja uključuju jevrejski svijet, kao i razvijati i širiti “novu sefardsku književnost” – poeziju, prozu i dramu – te intenzivirati prevođenje sa drugih jezika. U ovom smislu od velikog je interesa debata koja se uspostavlja između bosanskih sefardskih intelektualaca i koja se reflektuje u periodičnoj štampi.

U mjesecu oktobru čitamo u broju 28 *Jevrejskog života* (1924: 2)¹ izjavu redakcije, čiji je naslov “Muestras publicaciones en espanjol”, koja označava važnu programsku liniju za razvoj kratke proze na jevrejsko-španskom.

La Redaksion del “Jevrejski Život” tomo una mueva dečizion. Una novita, kuala en la sivdat de Sarajevo komo i en la Provincia i especialmente en la Serbia del Sud (Južna Srbija) mas ke seguro se va resivir kon simpatia de parte de los meldadores del nuestro organo: muestras publikaciones en espanjol, ke es: trezladados i laboros originales. (...) Los originales en espanjol ku-

alos seguro kon tempo van apareser i van estar bien meldados, la Redaksion los va mas ke todo presiaar i protežar.

(Redakcija “Jevrejskog života” donijela je jednu novu odluku. Novost koja će se u gradu Sarajevu, kao i u unutrašnjosti, a osobito u Južnoj Srbiji, više je nego sigurno, prihvatiti s naklonošću od strane čitalaca našeg lista: naši radovi na španjolskom, to jest: prijevodi i originalni radovi (...) Originalne radove na španjolskom, koji će se vremenom pojaviti i koji će biti rado čitani, uredništvo će iznad svega cijeliti i podržavati). (Nezirović 1992: 565–566)

Članovi redakcije, među njima priznati intelektualci u bosanskom kulturnom okruženju kao što su Albert D. Koen, Braco Poljokan, Kalmi Baruh,

¹ Citat u: Vidaković (1990: 63), Nezirović (1992: 565–566).

Ana Cecilia Prenz

rođena je 1964. godine u Beogradu. Doktorirala je špansku književnost i radi kao istraživač španske književnosti na Univerzitetu u Trstu. Objavila je više radova o argentinskim dramama. Trenutno se bavi proučavanjem dramskih djela Laure Papo Bohorete, sefardske spisateljice iz Bosne i Hercegovine.

Benjamin Pinto, obavještavaju čitaoca o odluci da se više objavljuju pisani radovi na jevrejsko-španskom – na što ukazuje sam naslov članka. Pozivaju i potiču na saradnju sve one koji pišu na jevrejsko-španskom i koji ga prevode. Ovaj izbor se smješta u šire okruženje o refleksiji jevrejsko-španskog jezika kao osnove za sefardski kulturni identitet.

Abraham Aaron Cappon, koga smo spomenuli na prethodnim stranicama, bio je jedan od prvih intelektualaca koji je razmišljao o jevrejsko-španskom jeziku u časopisu *La Alvorada* (1898/1900–1901).

Kapon je shvatio u kakvom se stanju tada nalazio jevrejsko-španski jezik. To je bio jedini jezik koji su svi Sefardi na Balkanu znali, jezik zajednice i usmene predaje osnova kulturnog identiteta Sefarda. Ali, sa druge strane, taj jezik je sve manje mogao da održava jedinstvo među Sefardima na Balkanu, a nije mogao da odgovori zahtevima kulturnog preporoda i razvijanja izolacionizma sefardskih zajednica. Svestan da je pitanje jezika od presud-

nog značaja za kulturnu budućnost Sefarda, Kapon je smatrao da se ono može rešiti revitalizacijom i usavršavanjem jevrejsko-španskog jezika, tj. njegovim približavanjem španskoj matici. (Vidaković 1990: 57).

Kasnije će se Kalmi Baruh u svojoj doktorskoj tezi ponovo suočiti sa ovom problematikom. U članku objavljenom u *El Mundo sefardí* u Beču “razmatra funkciju, budućnost i značaj” jevrejsko-španskog jezika “u tadašnjem, prelomnom, trenutku razvoja sefardske kulture” (Vidaković 1990: 61).

U pomenutom članku “Muestras publicaciones en espanjol” Kalmi Baruh navodi da se redakcija časopisa odlučila za “modo fonetiko ke es skrivir komo se melda i kon letras latinas”, tj. da se piše kako se čita i sa latinskim slovima. Sama Bohoreta prati ovu poziciju i nekoliko godina kasnije će pisati:

Vo prokurar de espiegarme lo mas claro posible! en un tono popular, ke me entien dan la mas parte del publiko.

Me siervo de fonetika – eskrivir komo se avla porke de nuestros dias mučas gazetas en Oriente kualas se skrivian en “ladino” lo azen mas i ansina dan posibilidad de azerse meldar de todos los ke konosen los caracteres (letras) latinas (2005: 42).

(Trudit ću se da se izrazim što je moguće jasnije jednim narodnim govorom kako bi me razumio najveći dio javnosti.

Služim se fonetikom – piši kako govoriš – jer u naše doba mnoge novine na Orientu koje su se štampale na “ladinu” to više ne čine i tako pružaju mogućnost da ih čitaju svi oni koji poznaju latinska slova) (2005: 45).

Jevrejski život i Jevrejski glas uređuju, dakle, svoje tekstove na srpsko-hrvatskom i jevrejsko-španskom jeziku pisanim latinskim karakteristikama. Napuštaju upotrebu pisma *rashi*, koje je bilo uobičajeno u drugim sefardskim časopisima koji su slijedili sekularnu tradiciju pisanja na alhamijadu.

U članku iz *Jevrejskog života* koji smo citirali redakcija insistira na potrebi da se prevodi sa drugih jezika i naglašava da “prijevodi sa njemačkog i sa jidiša treba čitaocima da dadu sliku, ili bolje rečeno, neki pogled na te bogate književnosti” (Nezirović 1992: 566). U tom smislu, dosta prijevoda je objavljeno u sefardskoj štampi.

Jevrejski glas će tako sve do prestanka svoga izlaza, u travnju 1941, njegovati prevodilaštvo i donositi priče najboljih pera koja su stvarala na jidišu. Sigurno je da je i ovo prisustvo majstora pisane riječi iz jedne književnosti koja je imala dugu tradiciju bilo od utjecaja i na sefardsko književno stvaralaštvo u Bosni. (Nezirović 1992: 568) ■

Literatura

- Baruh, Kalmi (1972), *Izabrana djela*, Svjetlost, Sarajevo
 Nezirović, Muhamed (1992), *Jevrejsko španjolska književnost*, Svjetlost, Sarajevo
 Papo Bohoreta, Laura (2005), *Sefardska žena u Bosni – La muher sefardi de Bosna*, Connectum, Sarajevo (predgovor i prijevod M. Nezirović)
 Prenz, Octavio (2006), “Vicisitudes del judeoespañol de Bosnia”, u *Da Sefarad a Sarajevo. Percorsi interculturali: le multiformi identità e lo spazio dell'Altro*, Ellissi Ed. Esselibri-Simone, Napulj
 Vidaković, Krinka (1990), *Kultura španskih jevreja na jugoslovenskom tlu*, Svjetlost, Sarajevo

Kahva, kafa, kava – frekvencija upotrebe različitih oblika i činioči koji je određuju (sociolingvistička analiza)

Riječ *kahva* u bosanskom jeziku ima izraženu simboličku funkciju i postala je svojevrsni znak njegova prepoznavanja. Dovoljno je samo da se pojavi u tekstu pa da prosječan čitalac, bez obzira na sve, bude uvjeren da je tekst napisan na bosanskom. Takvom je stanju doprinijelo više činilaca. Ovo je tekst o njima.

Prvi činilac koji je treba spomenuti jesu **govornici**. Riječ *kahva* u govoru koriste skoro isključivo Bošnjaci.

Drugi činilac predstavljaju **normativci i normativni priručnici**. Riječ *kahva* pojavljuje se samo u normativnim priručnicima bosanskog jezika, a nema je u normativnim priručnicima hrvatskog i srpskog jezika. Ona nije bila normirana u bivšem srpskohrvatskom standardnom jeziku, a danas ima konkurentne oblike *kafa* i *kava*, koji su bili normirani i u srpskohrvatskom standardu. Nakon razlaganja srpskohrvatskog jezika na bosanski, hrvatski i srpski, u jezicima “nasljednicima” odabrani su različiti nazivi za imenovanje ovog napitka.

Kafa i *kava*, odranije priznati u standardnom jeziku, raspodijelili su se u hrvatskom i srpskom standardnom jeziku, ali ne potpuno isključivo. *Hrvatski pravopis* S. Babića, B. Finke i M. Mogušića iz 1997.

god. (str. 248–249) propisao je “**kava**”, ali je zabilježeno i “***kafa** > kava”. To znači da je riječ desno od znaka > stilski neutralna, a riječ lijevo od tog znaka stilski obilježena. Zvezdica označava da je stilsko obilježenost lijeve riječi “veća”. Autori ističu da takvo navođenje ne znači “da se riječi sa zvezdicom ili bez zvezdice ispred znaka > ne smiju upotrebljavati u hrvatskome književnome jeziku, nego je to upozorenje da takve riječi valja upotrebljavati s većim oprezom i posebnim znanjem” (str. 148–149).

Pravopis srpskoga jezika M. Pešikana, J. Jerkovića i M. Pižurice iz 1997. god. upućuje na oblik *kafa* i eksplicitno se izjašnjava protiv oblika *kahva*: “**kava**, v. kafa” (str. 222) i “**kafa** (kava), ne kahva” (str. 224).

U bosanskom je jeziku situacija složenija i u knjigama i u stvarnoj upotrebi. Oblik *kahva* preporučan je kao najprikladniji. Tako je dobijena još

jedna tipična bosanskohercegovačka situacija. Pojavila se mogućnost da se sve svede na broj *tri*. Tri standardna jezika – tri standardne riječi. Takvom posmatranju situacije doprinijela je i činjenica da su riječi *kafa* i *kava*, kao riječi “sa dugim stažom” u standardnom jeziku, uvrštene u hrvatski i srpski standardni jezik – jezike čiji su nazivi bili očigledne sastavnice naziva *srpskohrvatski*. Bosanski jezik, čije ime u nazivu *srpskohrvatski* nije bilo očigledno, neopravdano je doživljen kao nova pojava. Zlonamjernima i neupućenima izgledalo je logično da “novom” jeziku treba “nova” riječ da bi se razlikovao od hrvatskog i srpskog. Tako je trojna jednačina u njihovim očima upotpunjena te je simbolička funkcija riječi *kahva* znatno osnažena. Zbog toga su ponekad skloni da cio bosanski jezik poistovjete s tom riječju. Tako djeluju čak i pojedini lingvisti.

Treba naglasiti da ova riječ nije uvrštena u standardni bosanski jezik iz nekog inata ili zbog namjere da se poveća razlika između bosanskog na jednoj strani i hrvatskog i srpskog standardnog jezika na drugoj strani. Normiranje riječi *kahva* u bosanskom jeziku ima

opravdanje najviše u činjenici da mnogi Bošnjaci koriste oblik *kahva* u svakodnevnom govoru kao običan i da nisu skloni upotrebi oblika *kafa* i *kava*. Prema podacima koji se navode u stručnoj literaturi, od 103 bošnjačka mjesta čiji je govor ispitivan osamdesetih godina dvadesetog stoljeća u sklopu projekta *Bosanskohercegovački dijalektološki kompleks* u 102 se koristi oblik *kahva*, a moguće je da je i u onom sto i trećem pogriješio istraživač (usp. S. Halilović, *Bosanski jezik*, 1991, str. 68–69). U prilog riječi *kahva* ide i **tradicija** korištenja te riječi kod starijih bošnjačkih pisaca.

Međutim, prilikom normiranja jezika mora se uzeti u obzir mnogo činjenica. Normiranje nije samo nasumično propisivanje jednog od više oblika i zabranjivanje svih ostalih, kako nam često žele predstaviti pojedini kolumnisti, pisci ili “lingvisti”. Također, normiranjem jezika ne završava se razvoj jezika niti se zaustavljaju promjene u njemu. Dakle, nijedna normativna preporuka ne mora biti trajna. Normativni priručnici bosanskog jezika davali su različite preporuke za upotrebu riječi *kahva*. U *Pravopisu bosanskoga jezika* S. Halilovića iz 1996. preporučeno je oblik *kahva* (str. 285), a navedeni su i oblici *kafa* (str. 285) i *kava* (str. 290), ali s uputom na oblik *kahva*. Takvo je rješenje sasvim razumljivo, kad se uzme u obzir da je to bila 1996. godina i da su tri standardna jezika tek krenuli vlastitim putevima nakon dugog zajedništva. Hrvatski i srpski pravopisi iz tog vremena, vidjeli smo, također nisu bili sasvim isključivi. Tako su u bosanskom sva

tri oblika dobili šansu da kao normativno preporučeni ili normativno dopušteni budu ostavljeni govornoj praksi. Kasnije se u knjizi *Pravopis bosanskoga jezika: Priručnik za škole* S. Halilovića iz 1999. spominje samo *kahva* (str. 22, 175). Danas sa sigurnošću možemo reći da oblik *kava* u standardnom bosanskom jeziku nije preživio, a oblici *kahva* i *kafa* jesu. Tako je i registrirano u novijim normativnim priručnicima. U *Rječniku pravopisnih, obličkih i akcenatskih nedoumica u standardnome bosanskom jeziku* R. Bulića iz 2009. stoji “**kafa i kahva**” i “**kahva i kafa**” (str. 154), dakle sasvim su ravnopravni. U *Rječniku bosanskoga jezika* S. Halilovića, I. Palića i A. Šehović iz 2010. navedeno je “**kafa (...), v. kahva**” i “**kahva (kafa razg.)**” (str. 479), što znači da se navedenim oblicima ne priznaje jednak status i da se prednost daje obliku *kahva*, ali da se prihvata i *kafa*, za koju se još naznačuje da je odlika razgovornog stila.

Istina, u savremenom trenutku teško je tvrditi da je oblik *kahva* dominantan ili mnogo raširen u većim **urbanim centrima**, koji su također jedan od važnih činilaca koje treba uzeti u obzir prilikom normiranja jezika. U gradovima, bez obzira na njihovu veličinu, u upotrebi dominira oblik *kafa*, što se može tumačiti kao **utjecaj srpskohrvatske norme** i raznih navika, tendencija i kompleksa iz prošlosti. Takvom obliku naklonjeniji su mladi govornici, među njima i **nastavnici**, koji su, također, značajan činilac u oblikovanju jezičkih kompetencija svojih učenika. Neki nastavnici bo-

sanskog jezika doživljavaju svojevrsne unutrašnje sukobe usljed činjenice da se ne slažu njihovo jezičko osjećanje, prema kome je prirodno da se kaže *kafa*, i normativna preporuka iz *Pravopisâ* (1996. i 1999), koju osjećaju kao poslovnu obavezu, odnosno opterećenje. Stoga su ponekad, da bi pomirili te dvije činjenice, skloni izmišljanju razlika u značenju između riječi *kahva* i *kafa*. Pri tom je *kahva* samo “bosanska”, a ako su u pitanju *espresso*, *instant*, *filter* i sl., onda je *kafa*. Ovdje, naravno, ne želimo sumnjati u njihovo poštenje niti ovu razliku proglasiti zlonamjernom izmišljotinom. Moguće je da zbilja osjećaju tako, tj. da su povjerovali da tako zaista jeste. Ipak, nema dokaza da je kod većeg dijela govornika do takvog razlikovanja zaista došlo, pa ne treba ni komplicirati stanje radi pojedinačnih slučajeva. Pojedinci koji prave spomenutu razliku obično ne razmišljaju o tome koji je naziv prikladniji za biljku, njen plod, pržene sjemenke, samljevene sjemenke, jednostavno “tvar u kutiji” – te ne mogu obrazložiti svoj izbor na osnovu svog vlastitog kriterija.

U prilog takvom razlikovanju značenja oblika *kahva* i *kafa* ne ide ni stanje na **tržištu kahve**. Proizvođači se udvaraju tržištu radi vlastitih interesa. Stanje na policama marketa ni u kom slučaju ne pokazuje da se riječi *kahva* i *kafa* razlikuju po značenju. Na pakovanjima kahve ne piše riječ *kahva*. Ili ga ja možda nisam vidio. Letimičan pogled na police pokazuje ovakav rezultat: svi bosanskohercegovački “proizvođači”, odnosno prerađivači, na ambalaži pišu *kafa*, bez obzira na to

stoji li uz tu riječ dodatak *sirova, pržena, mljevena* ili čak *bosanska i tradicionalna bosanska*. Jedino na nekim uvoznim pakovanjima kahve stoji natpis *kava*. Način pripreme za koji je predviđena nema utjecaja na oblik riječi. Proizvođači inače uopće nisu skloni da koriste oblik *kahva* na ambalaži – ne žele odašiljati poruku da svoj proizvod žele prodavati samo Bošnjacima. Oblik *kafa* preferiraju i **ugostitelji** i skoro ga redovno štampaju na cjenovnicima. Također, važan dio tržišta kahve su i konobari, koji skoro redovno koriste riječ *kafa*. Često su skloni i provjeriti jesu li dobro čuli kad gost traži *kahvu*. Konačno, u prilog upotrebi riječi *kafa* rade i **mediji**.

U vezi s riječju *kahva*, jednom simboličkom funkcijom, odnosno njenom ulogom u razlikovanju standardnih jezika zanimljive su i **nevladine organizacije**. One nas često svojim porukama žele “poučiti” da budemo tolerantni prema drukčijima, zato što su drukčiji ustvari – isti. Tako u jednoj “suživotnoj” reklami naziv “čarobnog napitka” nosi odlučujuću ideološku poruku. Predstavljena su tri mladića koji sjede za istim stolom. Kad ih konobar pita šta žele, oni žele svaki različito. Jedan želi *kahvu*, drugi *kafu*, treći *kavu*. Poenta je da će im konobar donijeti “tri espresa”, i time će čitava priča o različitostima pasti u vodu. Naručilac i autor u ovom slučaju nisu se proslavili u promoviranju suživota različitosti njegovim negiranjem, odnosno svođenjem različitosti na identičnost. Ipak, i takve reklame zasnovane na stereotipima pokazuju da se riječ *kahva* doživljava kao svojevrsan simbol bosanskog jezika.

Jedna od normativno zanimljivih pojava u bosanskom jeziku koje se tiču kahve, jesu nazivi mjesta u kojima se kahva pije – *kafana* i *kafić*. Redovno se ostvaruju sa *f*, nikad sa *hv*. Neki su kolumnisti ponekad znali tu činjenicu koristiti kao argument za ismijavanje bosanskog jezika, proglašavajući ga nesavršenim, nedorađenim i kompromisnim. Naravno, nema opravdanja za takav stav. Činjenica je da su te riječi u bosanski jezik i primljene u obliku sa *f* i da u praksi nikad nisu zaživjeli oblici *kahvana* i *kahvić*. To je jedan od unutarnjih razloga koji čine da se danas riječ *kafa* koristi više nego *kahva*.

Nekad se u bosanskom jeziku koristila riječ *káhva* (izgovara se s dugouzlaznim akcentom kao i riječ *gláva*). Njome se označavao ugostiteljski objekt. Danas je zastarjela, ali preživljava u nazivima nekih ugostiteljskih objekata s dugom tradicijom i u nekim toponimima. U vezi s nazivima *káhva*, *kafana* i *kafić* te putevima kojima može poći razvoj jezika zanimljivo je navesti jedno svjedočenje iz 19. stoljeća. Naime, autor koji se potpisao imenom Salihaga objavio je u listu *Bošnjak* 30. jula 1891. tekst “Čuvajmo materinski jezik”, u kome između ostalog stoji:

*U nas nije bila prije riječ ‘kafana’. Na mjesto ‘kafana’ govorili smo ‘kahva’. Mi smo dakle išli u ‘kahvu’, pa pili ‘kahvu’. Iz toga je zaključio jedan Bošnjak, da ‘kafana’ može značiti isto što i kahva, s toga se jednoč izrazi: ‘Ja istom popio kafanu, a vi dogjoste’” (usp. S. Halilović, *Bosanski jezik*, 1991, str. 148).*

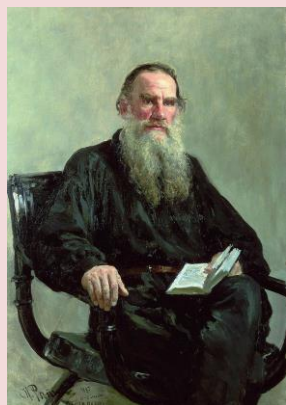
Na kraju se o budućnosti upotrebe riječi *kahva*, *kafa* i *kava* može zaključiti da je vrijeme najbolji sudija. Riječ *kahva*, iako joj je u vrijeme srpskohrvatskog jezika nanesena nepravda – ipak je preživjela to vrijeme i do danas ostala u upotrebi kod velikog broja govornika. Hoće li preživjeti udare evropeizacije i globalizacije – nećemo nagađati. Iako su riječi *kafa* i *kava* imale povlašten položaj u srpskohrvatskom jeziku, njihova je sudbina u bosanskom jeziku bila različita. Obje su dobile šansu u *Pravopisu* iz 1996. Dva desetljeća kasnije oblik *kava* u bosanskom se jeziku koristi malo ili nikako, a oblik *kafa* frekventniji je nego ikad. U savremenom su trenutku oblici *kahva* i *kafa* u upotrebi kod velikog broja govornika. Normativni priručnici dopuštaju oba oblika. Svi činioци koji su navedeni u ovom tekstu pokazuju da će kad-tad oblik *kafa* prevladati. Ipak, nezahvalno je prognozirati. Možda će riječ *kahva* veoma brzo postati arhaizam (kao što je postala riječ *kahva* sa značenjem ugostiteljskog objekta), a možda će još dugo očuvati svoj ravnopravni

status ili čak početi i dominirati, jer, ipak, simbolička funkcija ove riječi nije beznačajna. Kako rekoх, nije dobro prognozirati. Također, nije dobro biti bolećiv kada se radi o ovakvim pitanjima. Jedno je jasno. O budućnosti jezika odlučit će **mladi govornici**. ■

Halid Bulić rođen je 1985. godine u Tuzli. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 2008. godine. Na istom je fakultetu završio postdiplomski studij iz lingvistike, magistrirao 2010. i doktorirao 2013. godine. Predsjednik je Instituta za bosanski jezik i književnost u Tuzli i docent na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Autor je knjige *Iz morfologije i sintakse savremenog bosanskog jezika* i pjesničke zbirke *Televizionar*. Objavio je oko četrdeset naučnih i stručnih radova.

Na tragu ruskih klasika i obljetnica – Boris Leonidovič Pasternak

L. N. Tolstoj

Svake godine u Rusiji se objavljuje kalendar obljetnica i jubileja. Pored mnogih značajnih *okruglih datuma*, ove se godine obilježava 105 godina od smrti besmrtnog Lava N. Tolstoja.

Kada je veliki Lav Tolstoj posjećivao svoje prijatelje obitelj Pasternak u Peredelkinu pokraj Moskve, svojim ga je dječaćkim, bistrim očima promatrao njihov sin, budući nobelovac Boris Pasternak. Nakon niza godina sudbina je htjela da se velikan i dječak opet nađu zajedno. Tako su se sreli i u ovoj godini, u kojoj se navršava 105 godina od smrti L. N. Tolstoja, ali i 55 godina od smrti te 125 godina od rođenja Borisa Leonidoviča Pasternaka. Smatram to zgodnim povodom da se prisjetimo djela i života ovog velikog ruskog pjesnika, romanopisca, prevoditelja i noveliste.

Boris Leonidovič Pasternak rođen je 1890. god. u umjetničkoj obitelji koja je pripadala sloju moskovske inteligencije. Mladi je Boris odrastao u stvaralačkoj atmosferi, uz majku pijanistkinju i oca impresionističkog slikara i profesora. Tako je već od najmlađih dana razvijao prefinjen osjećaj za lijepo i skladno, okružen

klasicima muzičke i likovne umjetnosti. Kućni prijatelji i gosti ove svestrane obitelji bili su neka od najznačajnijih umjetničkih imena tog vremena, od već pomenutog Lava Tolstoja, preko slikara – Levitana, Sjetrova, Vrubelja, zatim znamenitog Rilkea, sve do kompozitora Skrjabin, koji je prepoznao muzički talent dječaka i podučavao ga. Naklonjen i filozofiji i muzici, Pasternak je ipak prednost dao prvo filozofiji, školujući se četiri mjeseca na čuvenom Univerzitetu u Margburgu. Po povratku iz Njemačke boravio je u Italiji, gdje se neposredno susreo sa djelima velikih renesansnih majstora. Vrativši se u Moskvu, odlučuje se posvetiti isključivo pisanju.

Zatečen na razmeđu vjekova, gledajući kako dolazi ovaj “dvadeseti, najgori od svih vjekova”, bio je svjedokom slomovima i završecima u ime regeneracija i nastajanja, pa je zagledan u sebe napisao: “Mili moji, koji je to / Milenij u dvorištu našem?” Političko uređenje, književni pravci, moralne vrijednosti, životni orijentiri – sve se zajedno kršilo da bi se gradilo iz krhotina jer “živi život” uvijek pronade put. U tom prijelaznom periodu kad simbolizam počinje slabiti, rastapa-

ti se u svojoj ezoteričnosti, rasplinjujući se u nekim, samo njemu znanim, maglama i vizinama, svoj put na scenu pronalaze klaristički precizan i filigranski optočen akmeizam te prodomi, agresivni bujica-futurizam, koji kao da se vratio iz budućnosti koju propovijeda da bi već sad bio ta budućnost. Ne zaboravimo imažiniste, koji su se ocrtavali kao njihova slika zbog slike i za sliku, ispraznjena i svedena poput infantilnog crteža jednog Dubuffeta ili geometrijske jednostavnosti Kleea.

U tim turbulentnim traženjima i kategoričnim samoodređivanjima, okružen grupacijama i kružocima kao jednim vidom kolektivismom, stasava i formira se kao samostalni, pa i osamljeni, mladi pjesnički glas Borisa Pasternaka. Nadahnjujući se majstorstvom slavnog

Sovjetska poštanska marka s likom B. Pasternaka

Tjutčeva, cijelo ljeto 1913. godine proveo je marljivo radeći, pišući svakodnevno, a ne slučajno i rijetko. Tako je njegov pjesnički prvijenac, zbirka *Bližanac u oblacima* (1914. god.), ponudio javnosti pjesnika ozbiljnog i promišljenog. U svojim mladalački nadahnutim traženjima skladnog, privučen jezičnim eksperimentom, pokušavajući odgonetnuti tajnu forme, pristupit će nakratko LEF-u te futurističkoj umjerenoj grupaciji pod nazivom "Centrifuga". Već je samo ime grupe znakovito. Sugerirajući snagu i silovitost u svom odvajanju od centra, "Centrifuga" svoj centar formira pomoću najvećih pjesničkih avangardnih imena kao što su V. Hljebnjikov, A. Kručonih, N. Asejev te teoretičar S. Bobrov. Tu se Pasternak upoznao i s najprodornijim glasom revolucije V. Majakovskim, inovatorom ruskog stiha. Odnos Pasternaka prema futurizmu više je odnos prema samoj ličnosti Majkovskoga. Međutim, postepeno se Pasternak sve više udaljava, kako od futurizma, tako i od samog Majakovskoga, kojeg je, doduše, iznimno cijenio, ali nikako nije shvaćao tu nametljivost futurista. Pitao se zašto potpadaju pod utjecaj pomodarstva i če-

V. V. Majakovski

mu, na kraju krajeva, ta gromoglasna propaganda. Kao da je glas-truba V. Majakovskoga zaglušivao istančani sluh klasično obrazovanog muzičara, nesuđenog kompozitora, kao da je parao Pasternakovo, na frekvenciju Chopina namješteno, uho. Bilo kako bilo, dvojica velikana krenula su svaki svojim putem, a o tom burnom i predanom, ali nesuđenom prijateljstvu Pasternak progovara u autobiografskoj *Zaštitnoj povelji* iz 1931. god. Međutim, osjetljivom uhu zasmeta nekad i vlastiti glas traženja, slaganja stihova, pa traži opet neki zaglušujući zvuk, ali ne ljudskog, već stihijskog porijekla: "Otići tamo gdje je pljusak / Šumniji od mastila i plača." A on je cijelog života uporno i beskompromisno odlazio samo u stvaralaštvo. Istinsko pjevanje i priroda teme su kojima se uvijek vraća. Evo kako je u *Definiciji poezije* vizualno predočio svoje viđenje poezije: "To je – naglo nabujali pisak, / To je – puckanje stisnutih santi, / To je – noć što zaleduje listak, / To je – dvoboj slavuja što plamti." Priroda je u poeziji Pasternaka stalno prisutna, u toj neraskidivoj vezi čovjeka-pjesnika i prirode-univerzuma, poezija stoji kao organski kozmički dodatak, kao ruka koja se pruža širom rastvorenog dlana i prima sve svakodnevno i obično, sve ono što život jeste, da bi ga onda stisnuvši dlan nježno vratila k sebi u strogosti i određenosti forme. U vrijeme jezičkog i metričkog eksperimenta Pasternak se drži provjerenih metričkih formi.

Napisana još znakovite 1917. god. majstorska zbirka *Moj brat život* objavljena 1922. god. donijela mu je popular-

nost i pohvale, među ostalim, i velikog Osipa Mandeljštama. Iste godine izlazi i *Nekoliko postavki*, članak u kojem iznosi svoje stajalište o ulozi i shvaćanju poezije, koja ne treba ništa opisivati ni oponašati, već zorno predočavati, pretapajući i prelamajući samo ono što već jeste, svjedočiti na sebi svojstven način, "upijati poput spužve". Ta organska sjedinjenost pjesnika-medija i prirode kao manifestacije univerzuma ključna je za shvaćanje i vrednovanje njegovog opusa, i to ne samo njegovog pjesničkog dijela, već uveliko i proznog. Naime, pjesnik je i u poemama (*Visoka bolest*, *Poručnik Šmit*, 1905. i *Spektorski*, koji je ustvari roman u stihovima) i u jedinom romanu, uz svu širinu jednog epskog zadatka, zadržao optičku pronicljivost promatrača sa specifičnim senzibilitetom. Nastojeći toliko točno pretočiti ono što jeste, on se ne nameće čitatelju, već se izmiče ustranu, težeći svom potpunom odstranjenju kao svjedočanstvu istinite cjelovitosti i stopljenosti. Cvetajeva je konstatala da se "svaki pjesnik može poistovjetiti, na primjer, s drvetom, ali Pasternak se osjeća i smatra drvetom". U Pasternakovom poetskom univerzumu ništa se ne izdvaja i ne ističe da bi se izdvojilo i isticalo, ništa ne žudi eksternu manifestaciju, koja uostalom nije ni potrebna, jer sve ima svoje određeno mjesto i svrhu. Sama bit stvari ono je što ne samo interesira već opsjeda pjesnika. "U svemu bih želio da taknem samu / Srž srži." U ovim nezaobilaznim, programatskim stihovima na jednostavan se i nepretenciozan način otkriva ključ njegove poetike. No, njemu ni "srž

O. Mandeljštam

srži” nije dovoljna, kao da se boji da se i iza toga skriva još nešto, pa on žudi prodrijeti “do dna dubine”. Njegova se specifična misija odlikuje sposobnošću da prepozna odbljeske vječnog i svevremenog. Ne privlače ga prezent suvremenosti kao ni budućnost futurista kao uskoro ostvarivi prezent; on se okreće vječnosti koja je “dno dubina” i “srž srži”, u koju je smješten i pjesnik “talac vječnosti, zatočen u vremenu”. Pasternak shvaća kako pjesnik živi i postoji ne kao odvojen, već kao dio drugih, kao što svaka biljka ili kamen stoji točno na svom mjestu održavajući ravnotežu svemira. “Jer i život je samo tren, samo rastvaranje nas samih u svima drugima, kojima kao da smo dati na dar.” Zato i smatra da je pjesnikov zadatak izbjeći efemerност i okrenuti se srži i dubini, vrijednostima koje su za Pasternaka bili imperativi, ne samo poetski nego i moralni i etički, jer ih je on uporno i istrajno branio cijelog svog života. Naime, za njega “knjiga je kockasti komad vrele savjesti što se puši i – ništa više (...)”.

A branio ih je u vrijeme za koje kaže da je “od svećenstva zagušljivije, crnje od monaštva”. Epoha u kojoj je živio nije bila najpogodnija za takvu vrstu upornosti i hrabrosti jer su se neposluh i drugačije mišljenje strogo kažnjavali. U krajnjoj se konsekvenci radilo o pitanju života i smrti, ako ne nužno fizičke, a ono stvaralačke, duhovne i duševne. A kad dolazi do duševne zagušljivosti, onda je “duša – zagušljiva, i dalj je duvanske / Neke, ko misli, boje”, nekad je čak i poezija “zagušljiva kao maj ili kao pretrpana gradska

čtvrť”, onda i Blok umire od “nedostatka zraka” 1921. god., kad je strijeljan i N. Gumiljov. Sljedeće godine odlazi i Hljebnikov, uslijedit će skoro i samoubojstvo Jesenjina, pa Majakovskoga. U tom međuprostoru smrti izlaze *Teme i varijacije* (1923. god.), visoko ocijenjeni stihovi. Pasternak je pjesnik prigušene, tihe i strpljive snage i vjere u ispravnost stvari, koji shvaća svu ozbiljnost bavljenja poezijom koja se trudi nešto izreći, a kojoj uvijek nešto izmiče, pa će zapisati: “Osjećao sam, bit će vječan / Vrt riječi uvijek nedorečen.”

Sljedeće dvije decenije Pasternak se povlači iz javnog književnog života i živi uglavnom od prevođenja. Njegov prevodilački repertoar čine Shakespeare, Goethe, Schiller, Rilke, Verlaine, Shelley, kao i gruzijski pjesnici. U početnom periodu izolacije, želeći “ispuniti, naliti stvar olovom činjenica”, stvara zbirku znakovitog naziva *Drugo rođenje*, štampanu 1934. god. Zatim je pjesnik u jesen 1935. god. posjetio Pariz kao član delegacije sovjetskih pisaca, a na inzistiranje francuskih organizatora, kojem je Staljin popustio. U to je vrijeme Pasternak već bio iscrpljen jednogodišnjom nesanicom. Krhkog zdravlja i razdražljiv, u Parizu se susreo sa Cvetajevom, za koju ga je vezivalo nešto više od prijateljstva i poezije, što mu je dodatno pogoršalo zdravstveno stanje. Cvetajevu je prvi put upoznao 1918. god., no taj susret nije se ni njega ni nje posebno dojmio. Četiri godine kasnije on prvi put čita njene stihove (*Vrste*), a ona njegove u zbirci *Moj brat život*. Otada počinje uzajamno poštovanje, divlje-

nje, prijateljstvo ispunjeno dubokim emocijama, kao i legendarna prepiska između Cvetajeve i Pasternaka, koja traje punih 17 godina.

Za Cvetajevu “pismo je neka vrsta onostranog opštenja; nesavršenije je od sna, ali zakoni su isti. Ni jedno ni drugo nije po porudžbini: snevamo i pišemo ne kad *mi* to želimo, već kad za to dođe trenutak: ima da bude napisano, san se mora usniti”.

Ona je smatrala da je on “jedini muškarac čija je snaga ravna njenoj”, dok je on nju smatrao svojim “jedinim zakonitim nebom i ženom”. Apсолutno uvjerena da su jedno drugome suđeni, njihovu je razdvojenost doživljavala kao “prisilni rastanak”. Prazninu razdvojenosti ispunjavale su stotine pisama. Ona mu piše: “Moj život je neprestani razgovor s tobom”, a on joj posvećuje akrostihove sa njenim imenom i odgovara: “Ja sam besmisleno počeo da brkam dvije riječi: ja i ti.” Ona ga razumije i podržava: “Kako dobro shvaćam tvoj strah od riječi, već unakaženih životom, već dvosmislenih. Tvoje naćuljeno uho – kako ga volim, Borisel!”, i hvali ga Rilkeu: “Pasternak je prvi pjesnik Rusije. To znam ja, i još nekolicina ljudi, ostali će morati sačekati dok ne umre.” On joj se klanja i štiti je: “Ispred ‘nevoljene riječi’ prvi pjesnik istrčavam, da bih te zaklonio od nje. Ti si veliki pjesnik. To je zagonetnije, varljivije je, više nego ‘prvi’ Veliki pjesnik je srce i subjekat svoje generacije.”

Prepiska između Pasternaka i Cvetajeve je zanimljiva i zato što se s njima dopisivao i austrijski pjenički genije koje-

mu su se oboje divili – Rainer Maria Rilke, od čijeg se rođenja u ovoj, 2015. godini također navršava 140 godina. Nije li čudesno kako se pjesnički putevi spajaju u duhu, u pismu, u stihu, u vječnosti oslobođenoj vremena?

Upravo u početku duhovnog preporoda, dok nastaju stihovi *Drugog rođenja*, pjesnik piše svoj prvi roman. Prethodila mu je sva napisana proza koja se sad iskristalizirala u nezaboravni roman. U razdoblju od 1945. do 1955. god. nastaje legendami *Doktor Živago*. Zanimljivo je primijetiti da je ekskluzivna povlastica čitanja prve verzije romana pripala Arijadni Aliji Efron, kćerki autorove drage Marine. Shvaćajući realizam ne kao pravac u umjetnosti, već kao “osobiti stupanj umjetnosti”, autor je htio stvoriti zapis o sudbini svoje generacije, sjedinjujući lirsko i epsko načelo. U romanu je obuhvaćeni period podijeljen na dva bloka, i to od 1903. do 1917. te od 1917. do 1945. god. Prelamaju se tu pojedinačne sudbine, ljubavni susreti i rastanci, priča o pjesničkom sazrijevanju glavnog junaka, o povijesti i o samoj epohi. Čovjek ne može prekrojiti povijest po svojoj želji, jer Pasternak smatra da su čovjek i povijest dva ravnopravna stvaralačka načela. Čovjek je “stanovnik vremena”, a ne geografskog prostora zahvaćenog povijesnim procesima. Zato pojedinac ima pravo izabrati svoje mjesto u vremenu, a to čini svojim postupcima i izborima. Individualni čin ono je što mora prevagnuti nad povijesnim okolnostima. Jer i u najtežim uvjetima čovjek treba ostati “vjeran sam sebi, ne od-

reći se samog sebe i sačuvati svoje ja”. To je jedini put ka vječnosti i besmrtnosti koji će Jurij Živago i izabrati putem svojih stihova. Tako će oni u romanu uvijek zauzimati svoje neprikosnoveno mjesto i privlačiti pažnju, jer su mnogi ocijenili da upravo *Pjesme iz romana* kao zlatne niti ukrašavaju njegovu ponekad gustu i pomalo grubu tkaninu. S obzirom da su ga domaći izdavači odbili, Pasternak odlučuje, uz veliki rizik, dopustiti štampanje romana u Italiji. Zahvaljujući italijanskom izdanju iz 1957. god., roman je bio preveden na sve europske jezike u rekordnom roku od godinu dana. Otada burna ljubav Jurija i Lare postaje nepresušno vrelo inspiracije, posebno u okvirima filmske i teatarske produkcije.

Sljedeće godine vrijednost Pasternakovog djela potvrđena je priznanjem najvišeg reda. Godine 1958. dodijeljena mu je Nobelova nagrada. Istog trenutka započinje hajka sovjetske vlasti i nobelovac postaje režimski nepodoban, sistematski proganjan, a njegov roman stigmatiziran kao izdajnički i antisovjetski. Dalje biva bezočno izbrisan sa spiska živućih pisaca Rusije i izbačen iz Saveza pisaca SSSR-a. Savim je jasno zašto u takvim uvjetima nije smio primiti nagradu.

Samo tri godine nakon što je roman izašao u Italiji, Boris Pasternak preminuo je u Peredelkinu, 30. svibnja 1960. god. ostavivši svijetu svoje književne gravure. Proći će 28 dugih godina od autorove smrti do trenutka kad će *Doktor Živago* biti štampan u Rusiji, 1988. god. Cijelog života slijedeći pravo na autonomno stvaranje Puškina, Tjutčeva i Bloka, Pa-

sternak se nikad nije spuštao ispod svog, jednom pronađenog i utvrđenog, standarda. Oduševljavajući se Ljermontovom i Shakespeareom, baštineći od prethodnika ono najbolje, i sam će postati uzorom za nadolazeće generacije i velikane kao što su Jevtušenko ili Voznesenski. Njegova je pjesnička pojava znakovita utoliko što je umio osluškivati mnogostruke i raznorodne poetske tokove svog vremena pa intuitivnom analizom sjediniti najkvalitetnije komponente, akumulirajući ih kao osebujan stil. Pasternakovo djelo stoji kao poveznica, jer u njemu koegzistiraju tekovine starih majstora kao i odvažne novine njegovih suvremenika. Skromni i nenaumljivi nobelovac sa neugasivom žeđi za pjevanjem-življenjem ostaje tako “živ, i samo živ do kraja”. ■

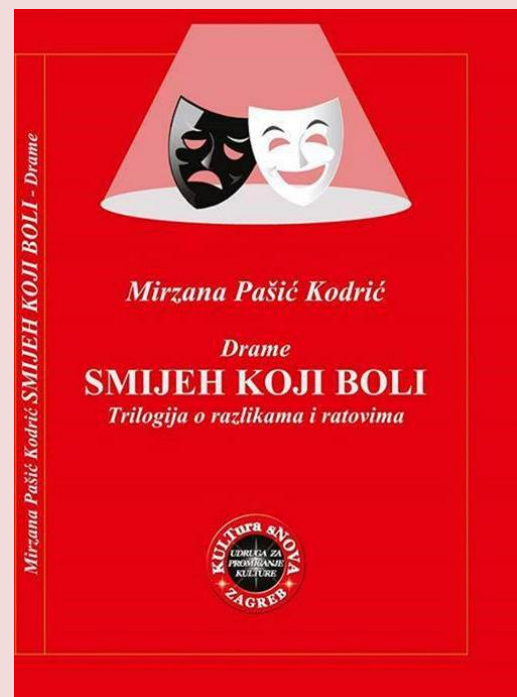

M. Cvetajeva

Linda Prugo-Babić viša je asistentica na Odsjeku za slavenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Autorica je više naučnih i stručnih radova.

Nova knjiga

Izdavač: Kultura snova
Zagreb, 2015, 110 str.

Paremiološki minimum u nastavi engleskog jezika kao indikator kulturne pismenosti / nepismenosti

Pod pojmom paremija¹ Škara (1997: 9) podrazumijeva “samosvojan usmenoknjiževni oblik, sa specifičnim oblikovnim zakonitostima, specifičnom estetikom i izvedbom” u kojem se ističu “tradicionalni karakter, poučnost, kratkoća, slikovitost, ustaljena forma i dr.” (ibid., 11).

Njihova nezastupljenost u nastavi stranog jezika za posljedicu ima probleme kod prepoznavanja i tumačenja značenja paremija, naročito onih koje paremiolozi, ali i izvorni govornici tog jezika, smatraju paremiološkim minimumom. Uvid u niz udžbenika za učenike različitih nivoa, kao i kratko istraživanje provedeno među studentskom populacijom, ukazuju na činjenicu da je nedostatak sistemskog proučavanja paremija jedan od uzroka poteškoća u njihovu razumijevanju.

Rohrich i Mieder (1977)² navode kako je paremija “polifunkcionalna frazeološka jedinica, koja osim poučno-didaktičke uloge može služiti kao upozorenje, prijetnja, utjeha, opravdanje, argument, zaključak itd.” Prema tome, Čoralić (2012/2013: 4) ističe da u različitim kontekstima paremije mogu imati različite funkcije: funk-

ciju izazivanja određenog efekta na svijest slušaoca koju nastoji izazvati govornik, tako što upozorava, uvjerava, izjavljuje, objašnjava, presuđuje, poučnu funkciju koja zauzima značajno mjesto u poslovnom izražavanju, odražavaju norme ponašanja određenog društva, modelativnu funkciju koja čini govorni ili misaoni model određene situacije iz stvarnog života ili određene logičke situacije kao i prognostičku i ukrasnu funkciju.

Molnar i Vidaković Erdeljić (2009: 47) tvrde da paremije imaju široku primjenu u “različitim kontekstima modernog društva: od pisama i dnevnika, javnih predavanja i pjesama, do novinskih članaka, stripova i crtanih filmova.” Paremijske nalazimo i u naslovima, a nerijetko neka paremija i jeste naslov. Međutim, najteže je kada naslov samo asocira na paremiju i njeno značenje.³ Molnar i Vidaković Erdeljić (2009: 48) analizirale su zastupljenost i upotrebu paremija u pisanoj javnoj komunikaciji i zaključile da je najveći broj paremija modificiran (61,05% korpusa na hrvatskom i 91,92% korpusa na engleskom jeziku), što nas navodi na zaključak da osobe koje ne poznaju ili ne ra-

zumiju značenje izvornog oblika poslovice neće moći razumjeti ni tu poslovicu u modificiranom obliku pa tako neće razumjeti govornika, niti njegovu insinuaciju, ironiju i sl.⁴

Poznavanje paremiološkog blaga važno je zbog visoke zastupljenosti ovih jezičkih jedinica u književnosti, svakodnevnom govoru, reklamama, političkom i novinskom diskursu itd.⁵ Deželjin (1997: 275) ističe da “variranja leksičkog tipa pokazuju kako istu poslovicu svaka zajednica prilagođava svojim prilikama u izvanjezičnome svijetu. Ta variranja su ujedno potvrda inventivnosti određene društvene zajednice, živosti njezina duha i dakako jezika.”

U neposrednom radu sa studentima uočeno je da imaju poteškoća u prepoznavanju i tumačenju značenja određenih poslovice. Razlog je tome sama priroda poslovice. Riječ je o složenim kognitivnim mehanizmima koji zahtijevaju mnogo procesiranja informacija radi razumijevanja metaforičnog jezika. Proces razumijevanja poslovice ogleda se u tome da “učenik prvo razumije doslovno značenje, a zatim uvidi da ono ne zadovoljava komunikativni kontekst. Tada koristi do-

¹ Izraz *paremija* potječe od grčke riječi *paroimia*, a njegov sinonim *poslovica* potječe iz ruskog jezika.

² Sek. cit. prema Matulina (2005: 67).

³ Naprimjer, u knjizi *Thanatonaut – The Cursed Poetry* autorice Ilhane Škrgić nalazimo *Ljepota u očima posmatrača* (str. 41) i *Krojač sudbine* (str. 45).

⁴ Više o komunikacijskim učincima paremija vidi u: Molnar – Vidaković Erdeljić (2009: 55–56).

⁵ Naslov članka u novinama *The Economist* – “Penny Saved” samo je polovina poslovice, a očekuje se da čitatelj razumije insinuaciju autora (August 2012, p. 38). Kako vidimo, svjedočimo skraćivanju izvornog oblika poslovice: *Reaping what they sow* (p. 43), jer se autor oslanja na paremiološku kompetenciju čitaoca, ali nerijetko susrećemo i modifikaciju. U sljedećem primjeru nalazimo i skraćivanje i leksičku supstituciju: *All work and no pay* (izvorno: *All work and no play, make X a dull boy*).

slovno značenje i zaključivanje da razumije figurativno značenje” (Abadi 2000: 4).

Mišljenja smo kako je poslovično blago kako maternjeg, tako i stranog jezika, nedovoljno zastupljeno u udžbenicima, a samim tim i u nastavi jezika. To je pitanje koje zahtijeva obimnija istraživanja na našem prostoru, ali s ciljem davanja skromnog uvida u ovu problematiku pregledali smo 8 udžbenika engleskog jezika, čiji sadržaj odgovara različitim nivoima znanja učenika. Rezultati su predstavljeni u *Tabeli 1*.

Ako imamo u vidu da se u savremenim udžbenicima nastoje obraditi i kulturološke osobnosti naroda čiji jezik učimo, ovo je izrazito slaba zastupljenost gledano s aspekta kulturne pismenosti, a kamoli sa aspekta folklora. Potaknuta Miedervom (1993: 54) tvrdnjom da “kulturno pismene osobe, bilo da je riječ o izvornim ili stranim govornicima, moraju imati određeni paremiološki minimum na raspolaganju da bi mogle sudjelovati u smislenoj govornoj ili pisanoj komunikaciji”, metodom anketiranja ispitala sam 35 studenata 3. godine Odsjeka za engleski jezik i književnost Pedagoškog fakulteta u Bihaću (akademska 2012/2013. godina), koji su se susretali sa dijelom paremiološkog blaga tokom studija, ali i interpretirali ga pri analizi različitih književnih tekstova na oglednim časovima.⁶

U prvom dijelu anketnog lista, zadatak studenata bio je da zaokruže samo 1 od 8 ponuđenih odgovora na pitanje “Kako se nosite sa poslovičom koju nađete u udžbeniku?” Rezultati ankete su predstavljeni na *Slici 1*.

Udžbenik	Broj poslovice u udžbeniku	Broj anafora ⁶ u udžbeniku
O'Connell's <i>Focus on Advanced English-Students' Book</i>	10	11
Gude's <i>Proficiency Masterclass, Student's Book</i>	15	2
Harris, Mower & Sikorzynska's <i>New Opportunities – Education for Life; Elementary Students' Book</i>	1	8
Harris, Mower & Sikorzynska's <i>Opportunities Pre-intermediate Students' Book</i>	1	12
Jones' <i>New Progress to Proficiency, Self-study Student's Book</i>	21	9
Jones-Macziola & White's <i>Getting Ahead: A Communication Skills Course for Business English; Learner's Book</i>	1	0
Tiersky & Tiersky's <i>The USA Customs and Institutions</i>	10	3
Hutchinson's <i>Project – Student's Book 3rd Edition</i>	0	0
Nigel Turton's <i>Active Grammar 1</i>	1	0

Tabela 1 Broj poslovice i anafora u udžbenicima

Drugi dio ankete vezan je za tzv. paremiološki minimum, koji je utvrdio Mieder (2004: 129–130), a odnosi se na broj poslovice u engleskom jeziku koje poznaje svaki izvorni govornik. Studenti su bili zaduženi da pročitaju listu od 75 poslovice na engleskom jeziku, a zatim da označe tvrdnje s kojima se slažu:⁷ *Čuo/la sam je prije i znam šta znači*; *Čuo/la sam je prije, ali ne znam šta znači*; *Znam je upotrijebiti u rečenici*; *Ne znam je upotrijebiti u rečenici*; *Nikad je prije nisam čuo/la*. Ispostavilo se da 90% ispitanika zna *upotrijebiti* 29 od 75 ponuđenih poslovice (što čini samo 38,6% ukupnog paremiološkog korpusa). Ovakav rezultat nije zadovoljavajući, ali nije iznenađujući s obzirom na to da smatramo da se paremiološko blago nedovoljno obrađuje u nastavi jezika. Svi studenti znali su poslovice *Jabuka ne pada daleko od stabla* (The apple doesn't fall far from the tree), *U nevolji se prijatelj poznaje* (A friend in need is a friend indeed), *Ne sudi knjigu po njenim koricama* (Don't judge a book by its cover), *Slika vrijedi hiljadu riječi*

(A picture is worth a thousand words) i *Ko se zadnji smije, najslabije se smije* (He who laughs last, laughs best). Prema anketi, među najpoznatijim poslovičama su i *Darovanom konju se ne gleda u zube* (Don't look a gift horse in the mouth), koju zna 98% studenata, zatim *Ljubav je slijepa* (Love is blind; 98% studenata), *Praksom do savršenstva* (Practice makes perfect; 98% studenata), *Vrijeme je novac* (Time is money; 96% studenata) i *Kakav otac, takav sin* (Like father, like son; 95% studenata). Najmanje poznate poslovice su:

1. *Don't change horses in the middle of the stream* (Ne mijenjaj konje na sredini vodotoka / Ne mijenjaj konje na uzbrdici; zna je 1 student),
2. *Penny wise and pound foolish* (Tvrdica u sitnim stvarima, a pretjerano izdašan u krupnim sumama; znaju je 2 studenta),
3. *Make hay while the sun shines* (Gvožđe se kuje dok je vruće; znaju je 3 studenta),
4. *The squeaky wheel gets the grease* (Škripav se točak

⁶ Prema Informatorima za pedagošku i metodičku praksu, koji su objavljeni na zvaničnoj internetskoj stranici Pedagoškog fakulteta u Bihaću, redovni studenti dužni su obaviti najmanje 15 sati pedagoške prakse i najmanje 15 sati metodičke prakse u svojoj struci. Organizira se i po jedan ispitni ogledni sat za svakog studenta u osnovnoj i srednjoj školi.

⁷ Iako postoje paremiolozi koji ističu kako je “teško navoditi paremije van konteksta” (Mieder 1993: 43), postoje i oni koji smatraju da se paremija “ni jednim svojim formalnim elementom ne mora prilagoditi kontekstu jer ona predstavlja zatvoreni mikrotekst koji se citira” (Burger 1998).

podmazuje – značenje: ako se ne žališ, niko ti neće pomoći; znaju je 3 studenta),

5. *Waste not, want not* (Ko štedi, taj i ima; znaju je 4 studenta),

6. *Spare the rod and spoil the child* (Batina je izišla iz Raja; znaju je 4 studenta),

7. *A stitch in time saves nine* (Bolje spriječiti nego liječiti; zna je 5 studenata) i

8. *A rolling stone gathers no moss* (Koji se kamen često premeće, neće mahovinom obrasti – značenje: ko često mijenja zanimanje, teško uspijeva; zna je 5 studenata).

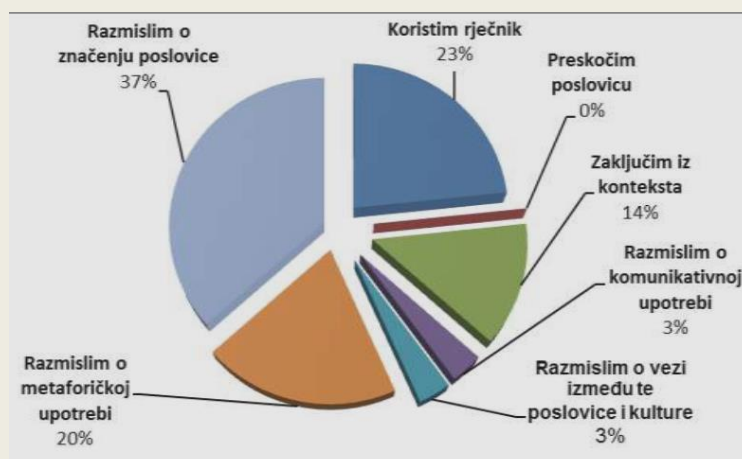
raza. Poslovice sa bezazlenim općim značenjima (npr. *Kakav otac, takav sin*) postali su opasni slogani za poticanje mržnje i predrasuda (u ovom slučaju prema Židovima). Za poticanje svijesti o rasnoj nejednakosti koristili su se, naprimjer, *Gott hat nicht alle Finger gleich lang gemacht* (Bog nije sve prste jednakim stvorio / God has not created all fingers of the same length), a za opravdavanje prisilnog rada *Arbeit schändet nicht* (Rad nikom ne škodi / Work does not harm).

Mišljenja smo da bi upoznavanje paremiologije, a pri tome mislimo na uključivanje iste u nastavni plan i program od razredne do fakultetske nastave s prikladnim brojem sati, pridonijelo kvalitetnijem razumijevanju značenja paremija kako maternjeg, tako i stranog jezika. Smatramo da bi trebalo tokom studiranja poticati proučavanje paremiologije, barem zbog specifičnosti zanimanja s obzirom na to da se radi o budućim nastavnicima i nastavnicama. Kao što Škara (1007: 6) kaže: “Upoznavanje poslovice pruža mogućnost boljeg razumijevanja kulture i tradicije čije su one izraz, jer one čuvaju breme kulturnih vrednota koje u jednom kontinuitetu žive sve do danas.” ■

Literatura

- Abadi, Michael Cyrus (2000). “Proverbs as ESL Curriculum”. *Proverbium*, Yearbook of International Proverb Scholarship, The University of Vermont, str. 1–20.
- Ćoralić, Zrinka (2012/2013). “Multifunkcionalnost i polivalentnost poslovice”. *PostScriptum*, časopis za obrazovanje, nauku i kulturu, 3, Pedagoški fakultet Bihać, str. 2–5.
- Ćoralić, Zrinka, Mersina Šehić (2014). “Poslovično blago kao odraz identiteta jednog naroda”. *Zbornik radova sa V međunarodnog naučno-stručnog skupa “Kulturni identitet u digitalnom dobu”*, Filozofski fakultet u Zenici, str. 295–302.
- Dežegin, Vesna (1997). “Poslovice u tekstu Maldobria”. U: *Tekst i diskurs*, Andrijašević M., L. Zergollern-Miletić (ur.). Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 269–277.
- Gude, Kathy, Michael Duckworth (2000). *Proficiency Masterclass – Student's Book*. Oxford University Press.
- Harris, Michael, David Mower, Anna Sikorzynska (2006). *New Opportunities – Education for Life; Elementary Students' Book*. Pearson Education.
- Harris, Michael, David Mower, Anna Sikorzynska (2006). *New Opportunities, Pre-intermediate Students' Book*. Pearson Education.
- Hutchinson, Tom (2008). *Project – Student's Book, 3rd Edition*. Oxford University Press.
- Jones, Leo (2002). *New Progress to Proficiency, Self-study Student's Book*. Cambridge University Press.
- Jones-Macziola, Sarah, Greg White (1999). *Getting Ahead: A Communication Skills Course for Business English; Learner's Book*. Cambridge University Press.
- Matulina, Željka (2005). “Paremija u hrvatskom i njemačkom televizijskom programu”. *Fluminensia* 17/2, str. 67–84.
- Mieder, Wolfgang (2004). *Proverbs – A Handbook*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Molnar, Draženka, Dubravka Vidaković Erdeljić (2009). “Paremija u pisanoj javnoj komunikaciji u hrvatskome i engleskome jeziku”. *Jezikoslovlje* 10/1–2, 45–58.
- O'Connel, Sue (1999). *Focus on Advanced English – Students' Book*. Cambridge University Press.
- Škara, Danica (1997). *Glas tradicije*. Mostar – Zagreb: Ziral.
- Škrgić, Ilhana (2012). *Thanatonaut – The Cursed Poetry*. Bihać: Grafičar.
- The Economist*, Vol. 404, no. 8796 (August 4–10, 2012)
- Tiersky, Ethel, Martin Tiersky (2001). *The USA Customs and Institutions*. Pearson Education.
- Turton, Nigel (2007). *Active Grammar 1*. Singapore: Learners Publishing.

Abadi (2000: 1) ističe kako sadržaj poslovice prenosi zajedničke vrijednosti i metafore dotične kulture te se podrazumijeva da učenici imaju određeni nivo tzv. kulturne pismenosti. Deželjin (1997: 269) naglašava da su paremije “jedan od elemenata koji žive i ponekad vrlo iscrpno ocrtavaju izvanjezičnu stvarnost jer vrlo rječito govore o mnogim značajnim trenucima života jedne društveno-jezične skupine”. Paremijske mogu svjedočiti o ljudskom iskustvu i na vrlo specifičan način oblikovati nečiji svjetonazor. U poglavlju *Proverbs in Nazi Germany* Mieder (1993: 225–255) objašnjava kako je folklor postao oruđe politike, a vodeći su principi bile šovinističke i antisemitske poruke koje su vladale Njemačkom u to vrijeme. Većina Nijemaca nije primijetila kako Hitler i njegova propagandna mašinerija manipuliraju njima pomoću takvih popularnih iz-

Slika 1

Bosna u putopisu Jana Berana¹

Jan Beran

Jan Beran² (1927–1993) bio je snimatelj, režiser, scenarist i pisac. Zaslužen je za razvoj bosanskohercegovačke kinematografije i prepoznatljive bosanske škole snimanja osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća. Tih godina on je jedan od najznačajnijih radnika na polju bosanske kulturne baštine te direktni učesnik u afirmiranju njene specifičnosti i vrijednosti u južnoslavenskom kulturnom kontekstu. Jan Beran je u bosanskom medijskom prostoru zaboravljena i prešućena ličnost svih ovih godina nakon rata. Ukoliko se znatiželjan čovjek upusti u istraživanje o životu i djelu Jana Berana, ostat će uskraćen za takve informacije. Nedosljedan odnos prema kulturnoj baštini Bosne doveo je i do toga da se današnji radnici na polju kulture nemamo odnose prema ljudima koji su direktno ili indirektno radili na njenom čuvanju. Uz to što je Beran nemjerljiv doprinos dao na polju kinematografije, on je isto tako u svojim književnim djelima doprinio afirmiranju kulture i povijesti Bosne.

Pored drama (*Udribriga veselica* i dr.), romana (*Muzikanti*, *Sarajevski ljetopis*), kratke proze (*Priče iz Tašlihana*) i studija iz filmske umjetnosti

(*Rječnik filmske umjetnosti*), u Beranovom književnom opusu posebno mjesto zauzima zbirka putopisnih prisjećanja *Sanovnik zavičajnih predjela*³, koju je priredio zajedno s akademskim slikarom Safetom Zecom 1982. godine. Tekstove o gradovima u putopisnoj zbirci pisao je Jan Beran, a neke je od njih zanimljivim crtežima ilustrirao Safet Zec.

Ono s čim se čitalac na samom početku susreće jeste bogatstvo leksike koju koristi Beran pišući o gradovima Bosne, s tim što se, uz korištenje značajnog fundusa leksike, vidi jasna piščeva nakana – igra jezikom. Tako ćemo već u drugom pasusu uvodnog putopisa *Nasušnost predjela* prepoznati njegovu jezičku igru s korijenom *gled* (hodim *gledašan*, bez *gledarine*, u tom *gledu*, *gledajući*, *gled*, *pogled*, *dogledu*, *gledalo*, *ogledalo*). Sve ove lekseme Beran je iskoristio u gradnji samo dvije rečenice, pokazujući time izrazito snažan osjećaj za jezik i brigu za njegovu čuvanje, a, naravno, ovakve jezičke igre dio su njegovog stilskog manira. Već u ovom putopisu Beran Bosnu doživljava kao intimu, to je prostor bez kojeg je njegov identitet nepotpun i nezamisliv, što se u putopisu očituje kroz

piščevu personalizaciju imenice *Bosna*, za koju kaže da “stabljika te riječi svakim dahom u meni sve dublje korijeni”.

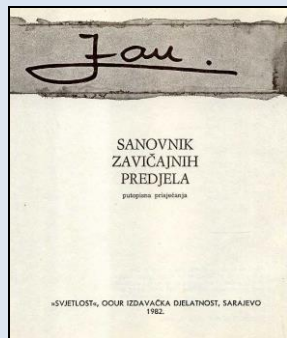
I Hercegovina je tu. Ona je za Berana sva čulna i bajkovita. U toj “kugli sjajnog nara”, kako će za nju kazati, spajaju se boja, miris, osjećaj i poezija. Iz prvog putopisa možemo vidjeti da Beran nije klasični putopisac, da njegovi opisi i doživljaji gradova nisu puka deskripcija bosanskih gradova i njihove historije, već da je to poezija o gradovima. Gradovi su imaginirani kao posebni prostori koje jedino poezija može utjeloviti.

Beran je pjesnik bosanskih gradova. Gradovi koje možemo pronaći u ovoj zbirci su oni gradovi u koje se upisao jedan dio ukupne povijesti Bosne. Tako se u ovoj zbirci putopisnih prisjećanja mogu pronaći tekstovi o Blagaju, Travniku, Počitelju, Pruscu, Mostaru, Tešnju, Sarajevu itd., i pritom se svaki predstavljani grad odlikuje karakterističnom i osobenom “pričom” (pjesmom). S obzirom na kulturno formirani identitet bosanskih gradova kroz povijest, Beran čita njihov identitet rekonstruirajući narative koji su se upisali u njih – oralna historija i pisani tragovi. Kulturnu semiotiku gradova Be-

¹ Cilj ovog rada nije da se naučno suočimo sa putopisnim djelom Jana Berana, već da ukažemo na ovu zaboravljenu a važnu figuru bosanske kulture. Naravno, ovdje nisu predstavljeni svi pojedinačni putopisi iz zbirke nego su selektivno odabrani kao reprezentanti Beranovog razumijevanja povijesti i kulture Bosne.

² Uz ime Jana Berana veže se i imenovanje manifestacije *Slovo Gorčina*, koja je osnovana 1971. godine u čast pjesnika Maka Dizdara. Također, Beran je imao značajnog utjecaja na razumijevanje bosanske kulturne baštine pisca Alije Isakovića. Šestaprilsku nagradu grada Sarajeva dobio je 1966. godine.

³ Beran, Jan (1982), *Sanovnik zavičajnih predjela: putopisna prisjećanja*, Svjetlost, Sarajevo.

ran crpi iz srednjovjekovlja, iz bogumilske duhovne topografije (*I ja ti bijah*), iz usmenih predaja i legendi te iz različitih pisanih tekstova. Priče o bosanskim gradovima sakupljene u jednu zbirku čine cjelovit i raznovrstan repozitorij glasova iz bosanske prošlosti, a korice zbirke, među kojima su smještene priče o bosanskim gradovima, metafore su Bosne. U putopisnom prisjećanju, naprimjer, o Travniku očituje se Beranov senzibilitet za čitanje grada i gradskog identiteta. Počevši priču o Travniku jednim lirskim tonom inspiriranim na vrelima sevdalinke s lokalnim obilježjima (*Što li mi se Travnik zamaglio*), zatim, prepoznavši Travnika kao metaforu “napola rasklopljene knjige” predstavljene u *Travničkoj hronici* I. Andrića, Beran, dok piše o Travniku, slijedi *književne tragove* koji su već nastojali ispričati sliku grada.

“Ogrnut sjenkama prošlosti”, kako će kazati Beran, Travnika nastoji pronaći *ravnotežu* između prisutnosti obilne historije u sebi i želje za novim i drugačijim. Plime povijesti zapljuskivale su ovaj grad i ostavljale duboke i jake tragove na gradskim sjećanjima, ostavljale ožiljke na njemu, kako one koji simboliziraju napredak i “novi život” tako i one koji svjedoče smrt. Zato će za svjedočanstvo smrti u ovom gradu, oslanjajući se, opet, na književni diskurs, Beran uzeti za primjer dva pjesnika, derviša i učena čovjeka, Mehmeda Mejlju Guraniju i Abdulvehaba Ilhamiju. Prvog pjesnika, po usmenoj predaji, ubio je grom, a drugog vlast. Upravo ova druga smrt na semantičkom planu putopisa, pored lirske i

harmonične slike Travnika predstavljene na početku, ovaj grad označava i kao mjesto na kojem se prelivena lava svjetske povijesti dotakla i bosanskog čovjeka. Uz ove povijesne događaje, putopisac se koristi i drugim znanjima i pisanim tragovima o gradu. Naprimjer, predajama iz ljetopisa fra Nikole Lašvanina, vraća se u srednjovjekovnu Bosnu spominjući *tepčiju Batala*, zatim se tu spominju konzuli, veziri, uhode i ljetopisci, koji, opet, svi zajedno svjedoče pretakanje različitih glasova iz prošlosti na prostoru Travnika, ovjeravajući tako njegov prepoznatljiv kulturni identitet.

Teško je kazati da li postoji domaći putopisac koji je pisao o bosanskim gradovima a da bar malo svog pera nije potrošio na klesanje Počitelja (*Počiteljski dani naiskap*). Ni Jan Beran nije mogao odoljeti Počitelju, za koji će kazati da je “amfiteatar historijskih prizora”. Priču o Počitelju Beran počinje pisanjem različitih imenovanja grada kroz povijest od latinskog “palatium” do “eccellentissimum castrum” za vrijeme vladavine kralja Matijaša Korvina, pritom posebno naglašavajući da je on “poprište sudara i preplitanja kultura i civilizacija”. Nakon ispisivanja kulturno-historijskih obilježja ovoga grada, Beran nastoji osjetiti dušu grada prelazeći na pejzažni i ambijentalni opis. Ekstazični trenuci saobraženja čovjeka i prirode, čovjeka i svijeta, to svejedinstvo stvari koje putopisac osjeća dok dočekuje noć u Počitelju prizvat će mu u sjećanje jedan mistični spjev koji kazuje o svejedinstvu vidljivog i nevidljivog zasnovanog na islamskom vjeronauku

– riječ je o *Miradžiji* Alaudina Sabita Užičanina.

Dok s užitkom čita ova putopisna prisjećanja o gradovima, čitalac vidi da Beran veliku pažnju posvećuje poeziji pjesnika na orijentalnim jezicima, čime putopisac pokazuje zavidno znanje iz književne baštine Bosne, ali i svijest o različitim slojevima njene kulture. Naravno, Beran nije mogao odoljeti ni onim mitemskim i mitopoetskim pričama o ličnostima koje su na osoben način obilježile ovaj grad. Umetnuta priča o Putniku svjedoči takvo što. Njena je poruka da su gradovi poput Počitelja nezamislivi bez pripovjedača koji će dočekivati i pratiti goste svojim pričama. Iako ova priča kida osnovni dio putopisne priče, ona svjedoči da gradovi poput Počitelja imaju nešto posebno i specifično, nešto mitopoetsko.

Naravno, Beran piše i o Mostaru, o “okamenjenom polumjesecu” (Stari most) kao simbolu umjetnosti, o Neretvi kao neprestanoj inspiraciji. Mostar je grad pjesme i grad nezamisliv bez pjesme. Spoj Mediterana i izražene čulnosti sa prirodom i rijekom ništa ljepše nije mogao dati Mostaru do pjesme bremenite snažnim emocijama. Beranu se otima svaka riječ “poput skliske ribe” da opiše ljepote ovoga grada, bez obzira, kako će sam kazati, što “sa uhom na zanosu pjesnika, onog Derviš-paše Bajezidagića, Hamze Hume i Alekse Šantića, ko zna koji put se obraćam vlastitom pogledu, da ga bar potihom u sebi izrekнем”.

Putopis o Tešnju imat će nešto drugačiju strukturu. Njegova je struktura organizacija neobičnija od ostalih putopisa iz zbirke utoliko prije što Beran

u ovaj tekst umeće dio teksta iz putopisa Arthura Evansa, britanskog arheologa, koji je posjetio Bosnu 1875. godine. Glas drugog / Drugog o Bosni, u ovom slučaju o Tešnju, predstavlja sliku kako drugi imaginiraju i doživljavaju naše krajeve, kakve su to slike i koliko su slične slikama koje su proizveli domaći pisci / putopisci. Beran uočava da se u identitet Tešnja upisao često prisutni neljudski odnos prema ideji grada. To je gradorušilački odnos prema gradu (Troja, Aleksandrija, Sarajevo). Rušenje i razaranje Tešnja omogućit će Beranu da usporedi Sarajevo i Tešanj kazavši da se tešanjaska sahat-kula “našla u rukama ‘esesovski’ obnovljenih ‘princeugenovaca’”, pokazavši time kako se svirep odnos prema gradu, kao mjestu sjećanja, u bosanskoj povijesti neumitno ponavljao te da rušenje grada ujedno predstavlja i nestajanje pamćenja jedne kulture. S druge strane, ovoj ružnoj slici, pisac će suprotstaviti jedan motiv koji će pokazati ljepšu stranu tešanjске povijesti. Taj motiv je žena. Ona predstavlja rađajući simbol koji se u ideji suprotstavlja rušilačkom. Slika tešanjске djevojke koju je naslikao Arthur Evans, koja je bila toliko lijepa “čak i za njegove imperijalističke pojmove”, poslužit će Beranu da uz tu sliku prizove u sjećanje pjesmu pjesnika Nihadija, koji je pisao na orijentalnim jezicima u prvoj polovini 16. st., a čija pjesma pjeva o ženi kao simbolu savršenstva / Savršenstva, a, uz njih, i stihove pjesme *Teubei-nesuh* Muse Čazima Ćatića, pjesnika iz Tešnja – *Ah, daj mi... daj mi smisao za ljepotu...!* Žena je kod ovih umjetni-

ka i motiv, i pokretačka snaga, i “konačni cilj”.

Beran je svjestan da putopis o Bosni ne može biti potpun bez priče o Sarajevu. On je sliku Sarajeva ispisao slijedeći pisane tragove (poeziju i ljetopis). Identitet Sarajeva Beran prepoznaje najprije u natpisima na stećcima, u poeziji pjesnika na orijentalnim jezicima, u *Ljetopisu* Mule Mustafe Bašeskije, u sefardskoj romansi, i svi oni zajedno svjedoče prepoznatljivu i sinkretičnu kulturnu semiotiku grada, s jedne strane, a, s druge strane, identitet Sarajeva je i zbir povijesnih događaja koji su predstavljeni u putopisu preko historijskih ličnosti i arhitekture: Isa-beg Ishaković, Gazi Hus-

rev-beg, Jediler ili “turbe Sedmorice”, Principov most itd. Svi ovi simboli na različite načine postaju okidači za prizivanje različitih trenutaka sarajevске prošlosti. Kad je riječ o Sarajevu, nameće se tu i Beranov roman *Sarajevski ljetopis* (1987) koji, kao metatekst *Ljetopisa* Mule Mustafe Bašeskije, nastoji rekonstruirati sliku Sarajeva iz 18. st. Likovi romana transformirane su ličnosti / likovi iz *Ljetopisa* i Bašeskijini su savremenici.

Stoga, Beranov roman i putopis, kao i mnogi drugi tekstovi koji su inspirirani Sarajevom, ali i drugim bosanskim gradovima, zajedno ispisuju jedinstven i prepoznatljiv “bosanski tekst”. ■

Izvori

Beran, Jan (1982), *Sanovnik zavičajnih predjela: putopisna prisjećanja*, Svjetlost, Sarajevo.

Beran, Jan (1987), *Sarajevski ljetopis*, Univerzal, Tuzla.

Nehrudin Rebihić asistent je na Odsjeku za književnosti naroda Bosne i Hercegovine Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Autor je više naučnih i stručnih radova iz oblasti historije književnosti.

Nova knjiga

Izdavač: Klepsidra, Kreševo, 2015, 61 str.

Sead Husić

Na tragu modernizma

Održan Drugi bosanskohercegovački slavistički kongres

Plakat Kongresa

Bosanskohercegovački slavistički kongres međunarodna je naučna konferencija koju organizira Slavistički komitet Bosne i Hercegovine. Prvi bosanskohercegovački slavistički kongres održan je 2011. godine u Sarajevu. Od 28. do 30. maja 2015. godine u Sarajevu je održan i Drugi bosanskohercegovački slavistički kongres, koji je po broju učesnika, organizaciji i pažnji javnosti nadmašio prvi. Kongresna izlaganja odvijala su se u prostorijama Filozofskog fakulteta u Sarajevu, koji je bio suorganizator konferencije.

Kongres je bio posvećen većem broju tema iz oblasti lingvistike, književnosti i kulture. Lingvističke teme bile su: *Standardizacija bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika krajem 20. i početkom 21. stoljeća*; *Historija jezika: Jezik bosanskih spomenika pismenosti*; *Bosanskohercegovački narodni govori*; *Bosanski, hrvatski i srpski jezik u svijetu*; *Lektorati i status na odsjecima za slavistiku i Slavističke teme*; *Savremena slavistička lingvistička istraživanja*.

Teme iz oblasti književnosti i kulture bile su: *Književnost narodâ BiH i (južno)slavenske književnosti u komparativnoj, interliterarnoj i interkulturalnoj perspektivi*; 120. *godišnjica prvog romana u BiH: Historija i poetika romana u književnostima narodâ BiH i (južno)slavenskim književnostima*; 100. *godišnjica smrti M. Ć. Ćatića: Moderna u književnostima narodâ BiH i (južno)slavenskim književnostima*, 90. *godišnjica smrti A. B. Šimića: Avangarda u književnostima narodâ BiH i (južno)slavenskim književnostima* i 40. *godišnjica smrti I. Andrića: Andrićevo književno djelo danas*.

Za organizaciju skupa pobrinuo se Organizacioni odbor, čiji je predsjednik bio prof. dr. Senahid Halilović i prof. dr. Perina Meić. Za ovaj skup bilo je prijavljeno 240 izlaganja. Učesnici su bili iz 23 zemlje. Na skupu se moglo čuti mnogo dobrih izlaganja i diskusija. Posjećenost skupa bila je veoma dobra. Opći je dojam da je skup bio odlično organiziran. Radovi koji nastanu na osnovu prijavljenih izlaganja bit će objavljeni u zborniku radova *Drugi bosanskohercegovački slavistički kongres*.

Detalji s Kongresa

Uz održavanje Kongresa vezuje se i dodjela nagrade “Povelja Kulina bana” za posebne doprinose razvoju slavistike. Dobitnici nagrade 2011. godine bili su Asim Peco i Nazif Kusturica. Na Drugom bosanskohercegovačkom slavističkom kongresu nagrada “Povelja Kulina bana” dodijeljena je norveškom slavistu Sveinu Mønneslandu. ■

Svein Mønnesland

Mitar KRKELJIĆ

Peta konferencija za mlade slaviste u Budimpešti

Na Filozofskom fakultetu Univerziteta ELTE u Budimpešti 23. aprila 2015. godine održala se Peta međunarodna studentska konferencija za mlade slaviste. U okviru ovog događaja mladi studenti koji uče slavistiku na svojim fakultetima, a također i doktoranti, imali su priliku da predstavljaju svoja nova naučna dostignuća.

Glavni organizator konferencije jeste Institut za baltičke i slovenske jezike Univerziteta Etveš Lorand. U organizaciji ovog naučnog skupa učestvovali su profesori i studenti spomenutog fakulteta.

Prvobitni i najvažniji cilj organizatora je obezbeđivanje i organizovanje susreta studenata i mladih istraživača kojima su istraživačke teme slovenski jezici, književnost slovenskih naroda, njihova istorija i kultura, odnosno pružanje studenti-

ma i mladim istraživačima platforme gde mogu da predstavljaju svoje nove istraživačke rezultate. Od generalnog značaja jeste održavanje međunarodnog karaktera Konferencije.

Iz godine u godinu ne smanjuje se broj zainteresovanih za Konferenciju te se ove godine prijavilo ukupno sedamdeset izlagača iz čak jedanaest zemalja. Na osnovu spomenutih podataka i petogodišnjeg iskustva može se zaključiti da je budimpeštanska studentska konferencija veoma popularna među mladim slavistima, studentima i istraživačima u svetu.

Posle uobičajene registracije i ostalih tehničkih zadataka učesnika Konferencije usledilo je svečano otvaranje naučnog skupa. Tom prilikom dekan Filozofskog fakulteta Univerziteta ELTE i šef Instituta za baltičke i slovenske jezike istakli

su značaj fakulteta, instituta kao i Konferencije u okviru tih institucija. Nakon protokolarnog dela, u jutarnjim satima glavnu ulogu preuzeli su sami izlagači, koji su imali priliku da podele svoja nova naučna dostignuća i istraživanja na polju slavistike sa svojim kolegama, ostalim mladim slavistima, studentima i istraživačima.

Posle naučnog dela Konferencije, radi opuštanja i stvaranja prijateljske atmosfere, kao što je to uobičajeno svake godine, održao se međunarodni "after party" Konferencije, gde su se izlagači mogli družiti i razgovarati u neformalnim okolnostima.

Pozivamo sve zainteresovane da se naredne godine pridruže Šestoj međunarodnoj studentskoj konferenciji i da svojim prisustvom uveličaju ovaj važan naučni događaj. ■

Šesta konferencija za mlade slaviste u Budimpešti održat će se 5. maja 2016.

Mitar Krkeljić student je treće godine studija srbistike na Univerzitetu ELTE u Budimpešti.

Detalj s Konferencije

Učesnici i organizatori Konferencije

Eldin MILAK

Peta međunarodna konferencija o podučavanju stranih jezika i primijenjenoj lingvistici

Petu godinu zaredom Univerzitet Burč u Sarajevu organizira Međunarodnu konferenciju o podučavanju stranih jezika i primijenjenoj lingvistici (FLTAL). Od 7. do 9. maja 2015. godine Univerzitet Burč ponovo je bio domaćin stotinama lingvisti, profesora i studenata iz 53 različite zemlje, zainteresovanim za polje podučavanja i istraživanja jezika te je ugostio sedam

izuzetnih uvodničara s univerziteta u Kanadi i Sjedinjenim Američkim Državama.

Između ostalih, učesnici Konferencije imali su priliku saslušati predavanja Adele Goldberg sa Univerziteta Princeton u SAD-u te Michaela Ullmana sa Univerziteta Georgetown. Nadalje, Konferenciji su prisustvovali i priznati profesori iz polja primijenjene lingvistike Lourdes Ortega, Kathleen Bardovi-Harlig, Lydia White, Nina Spada te Paul Kei Matsuda. Ovi izuzetni uvodničari nastavljaju niz iz prijašnjih godina te se pridružuju profesorima kao što su Steven Pinker, Ronald Langacker, Larry Selinker, Susan Gass, Alison Mackey pa i Noam Chomsky.

Iz godine u godinu Univerzitet Burč u saradnji s Udruženjem za primijenjenu lingvistiku u Bosni i Hercegovini nastoji angažirati što veći broj međunarodnih stručnjaka te poboljšati samu organizaciju Konferencije. Danas, četiri godine nakon Prve konferencije, FLTAL je najveća i najpriznatija konferencija u polju izučavanja jezika u jugoistočnoj Evropi. Prvobitni cilj Konferencije ipak je ostao isti, a to je da našim domaćim profesorima i studentima omogući što lakši pristup najmodernijim izvorima i najpriznatijim stručnjacima u svijetu. Nakon uspješne Pete konferencije, FLTAL komitet već započinje organizaciju Šeste konferencije, koja je planirana za maj 2016. Za više informacija i za podnošenje radova posjetite fltal.ibu.edu.ba ili kontaktirajte s organizatorima putem mejla na fltalproceedings@gmail.com. ■

Detalji s Konferencije

Eldin Milak rođen je 1991. godine. Asistent je na Odsjeku za engleski jezik i književnost na Edukacijskom fakultetu Međunarodnog univerziteta Burč. Trenutno priprema odbranu magistarske radnje iz kognitivne sociolingvistike.

Prva međunarodna studentska konferencija *Književnost susreta*

Asocijacija studenata i studentica Filozofskog fakulteta STAFF organizirala je 7. 8. i 9. maja 2015. na Filozofskom fakultetu u Sarajevu Prvu međunarodnu

Detalji s Konferencije

studentsku konferenciju *Književnost susreta*. Konferencija je okupila tridesetak mladih naučnika i naučnica iz svijeta književnosti, koji su na Konferenciji predstavili radove u tri tematska okvira: *Književnost i komunikacija*, *Književnost i Drugi* te *Književnost i ideologija*. Cilj Konferencije bio je, zapravo, predstaviti široj javnosti savremene aspekte tumačenja književnosti, kojima je u javnom prostoru dato malo ili nimalo prostora.

Osim što je uspostavljena regionalna saradnja i razmjena iskustava, znanja i stavova sa studentima i studenticama iz šireg regiona (Srbija, Hrvatska, Poljska, Austrija, Crna Gora, Makedonija), na Konferenciji se govorilo i o nekim od važnijih pitanja koja zanimaju i širu publiku, a ne samo akademske krugove. Neka od pitanja o kojima se živo raspravljalo jesu: *Kakva je današnja čitateljska publika? Ko čita i šta se čita? Kako da mladi autor ili autorica gradi svoju publiku? Ko nam je danas sve Drugi u književnosti? O kojim Drugim se najčešće ili najmanje piše? Šta je danas još uvijek na margini književnosti? Kakvi su odnosi književnosti i društva, kakva je to politika književnosti, geografija književnosti?*

Pored izlaganja učesnika i učesnica iz regiona, program Konferencije obogatilo je i druženje s mladim piscima i spisateljicama. Na otvaranju Konferencije 7. maja nastupio je mladi sarajevski pisac Boris Lalić, koji je govorio o svom iskustvu pisanja, izdavanja i promoviranja napisanih knjiga. Drugog dana Konferencije 8. maja nastupila je spisateljica Elma Porobić, koja je osim predstavljanja knjige *Tamo gdje se čuje smijeh* govorila i o svome dosadašnjem iskustvu u svijetu književnosti, vlastitom viđenju književnosti i o tome kako se danas još uvijek može djelovati tekstom. Trećeg dana Konferencije, u subotu 9. maja, nastupila je mlada i nagrađivana pjesnikinja Nadija Rebronja, koja je osim o poeziji općenito, govorila i o Drugima u svojoj poeziji. ■

Anes Osmić magistar je književnosti naroda BiH i bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika. Studirao je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Urednik je u časopisima *Slovo* i *Balkan ex-press*. Objavljivao je radove u više domaćih i inozemnih časopisa te učestvovao na više naučnih skupova i konferencija.

Jasmina TEVŠIĆ

Međunarodna konferencija anglista *Tuzla English Language Teachers’ Association – TETA*

Uдруženje profesora engleskog jezika iz Tuzlanskog kantona, koje ima članove iz cijele Bosne i Hercegovine u saradnji s RELO (Regional English Language Office) organiziralo je treću međunarodnu konferenciju anglista pod nazivom *Creating a Real-World Connection*. Konferencija je održana 12. i 13. juna 2015. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli.

Plenarna predavanja održali su Maggie Sokolik, Philip Kerr, George Kokolas, Višnja Pavičić-Takač i Eric Bergman, a osim njih je održano i 25 radionica na kojima su bile prezentirane inovacije i najnovije metodičke prakse u nastavi engleskog jezika. Na njima su predavači i gosti razmjenjivali mišljenja i ideje o temama koje su se odnosile na poučavanje engleskog jezika na različitim nivoima obrazovanja, koristeći moderne tehnike i vještine. Temе su bile raznovrsne, od razumijevanja individualnih razlika učenja, praktičnih tehnika za motiviranje učenika, preko Tolkienovih mudrosti i Franka Sinatre, do izvanrednih upotreba igara i pjesama u nastavi engleskog jezika.

Na Konferenciji su osim izlagača iz Bosne i Hercegovine učestvovali i izlagači iz Engleske, Austrije, Hrvatske, Slovenije, Srbije i Crne Gore.

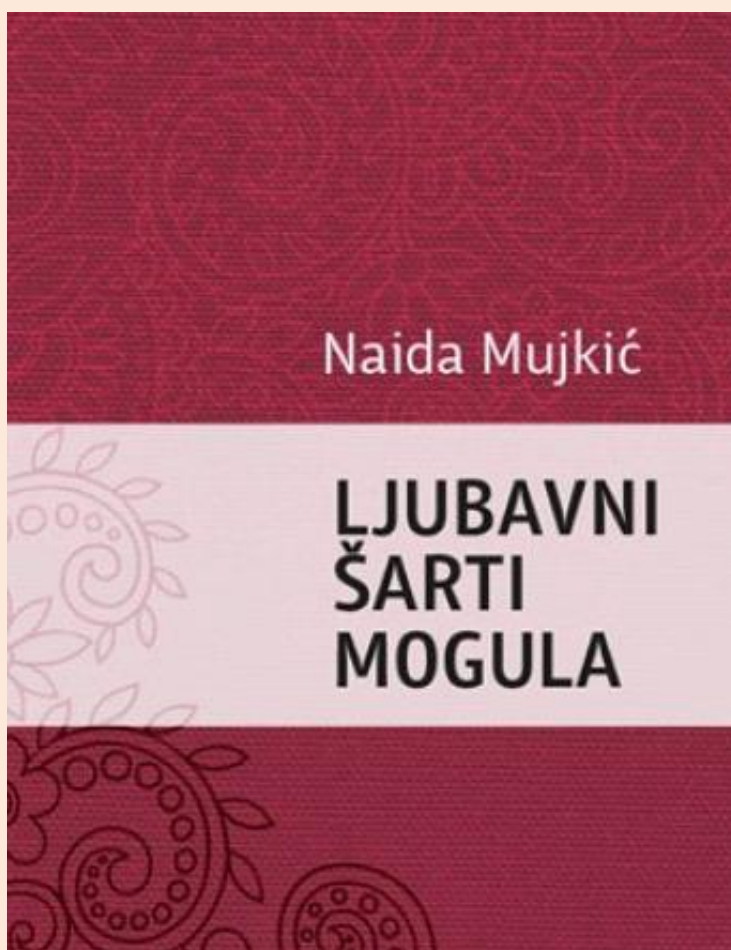
Predstavници SOL (Sharing One Language) također su

bili prisutni na Konferenciji te su na zatvaranju uručili tri nagrade. Najsretnijim dobitnicima osigurani su boravak i učešće na kursu u kampovima u Engleskoj, Srbiji ili Slovačkoj. ■

Nova knjiga

Izdavač: Buybook, Sarajevo, 2015, 126 str.

Jasmina Tevšić rođena je 1987. godine u Bihaću. Diplomirala je na Pedagoškom fakultetu u Bihaću, gdje je trenutno asistentica na Odsjeku za engleski jezik i književnost. Interesira se za metodiku nastave engleskog jezika i sociolingvistiku. Bavi se izučavanjem rodni razlika, koje su ujedno i tema njenog magistarskog rada na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Nejla KALAJDŽISALIHović

Prva međunarodna konferencija CELLTTS

U prostorijama Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu održana je Prva međunarodna konferencija iz oblasti engleskog jezika, književnosti, podučavanja i prevodilačkih studija – CELLTTS (*First International Conference on English Language, Literature, Teaching and Translation Studies*). Ovu dvodnevnu konferenciju, koja je održana 18. i 19. septembra 2015, organizirao je Odsjek za anglistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu uz podršku British Councila, knjižare Buybook i časopisa *The Babel*. Učešće je potvrdilo preko 60 nastavnika i saradnika univerziteta iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Turske, Slovenije, Poljske i SAD-a. Veliki doprinos ovom za Univerzitet važnom događaju dali su i studenti volonteri Odsjeka za anglistiku.

Nejla Kalajdžisalihović doktorica je lingvističkih nauka i lektorica na Odsjeku za engleski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Autorica je više naučnih i stručnih radova iz primijenjene lingvistike te autorskih prijevoda.

Program prvog dana Konferencije počeo je registracijom učesnika i pozdravnim govorima predstavnika Rektorata Univerziteta (dr. Ugo Vlaisavljević, prorektor za oblast međunarodne saradnje) i Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (dr. Ksenija Kondali, prodekanesa za NIR i MAS), nakon čega je uslijedilo plenarno predavanje profesora Basa Aartsa (University College London), koje je najavila predsjedavajuća konferencije dr. Merima Osmankadić. Prisutnima se također obratio dr. Alberto Lazaro Lafuente (University of Alcalá), blagajnik ESSE-a, te predstavnici British Councila.

Nakon uvodnih izlaganja, učesnici su se podijelili po sesijama i uspješno predstavili rezultate svojih istraživanja. Drugog dana Konferencije nakon sesija je upriličena nagradna igra, tokom koje je sretnim uče-

snicima i studentima volonterima Buybook poklonio rječnike engleskog jezika. Nakon ceremonije zatvaranja Konferencije, na kojoj su se učesnicima obratili dr. Azamat Akbarov (International Burch University) i dr. Adisa Imamović (Univerzitet u Tuzli), predsjedavajuća Konferencije pozvala je prisutne na osnivačku skupštinu Društva anglista u Bosni i Hercegovini, tokom koje se prisutnima obratila i dr. Biljana Mišić-Ilić, predsjednica Udruženja anglista iz Srbije.

Zahvaljujemo svim učesnicima na njihovom velikom doprinosu, kojim su, putem diskusija i pitanja, pomogli da ova konferencija postane anglistička i multidisciplinarna platforma razmjene iskustava iz jezika, književnosti, podučavanja i prevođenja. ■

Bas Aarts na Konferenciji

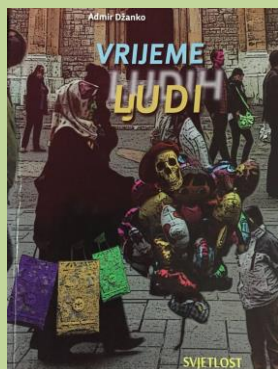

Detalj s Konferencije

Fotografije:
Damir Kobilić

Krik iz Mrkline

(Admir Džanko, *Vrijeme ludih ljudi*, Svjetlost, Sarajevo, 2015)

Zbirka “molskih zapisa” *Vrijeme ludih ljudi* Admira Džanke sačinjena je od stilski sličnih, ali tematski raznovrsnih tekstova, u kojima se razmatraju pitanja smisla života, uz neprestanu svijest o njegovoj prolaznosti i polaganju računa, a povremeno i sa sumnjom da tog smisla uopće ima (“Sve što uradimo možda badava je”, “Mi smo kandilj-baje što, koliko god se trudili, ne mogu osvijetliti mrke pute Mrkline kojima nam valja hodi-ti”, “mi smo tek nasljednici nasljednika koji prethode nasljednicima novim” itd.). Svaki zapis ima moto, koji je redovno odlomak iz Kur’ana. Tako zbirka u nekim dijelovima može izgledati kao poetizirani molitvenik za užurbanog savremenog čovjeka, koji je izgubio moralni kompas. U nekim je, pak, dijelovima kao hronika iz depresivne “Mrkline”.

Već u prvom tekstu uvo-di se i lik zapisivača Muza-fera, čovjeka “drhtave ruke”, koji zapisuje razgovore, analize i opise događaja i na kraju knji-ge tvrdi da je to što on kaže Istina.

Zapisi se načelno mogu podijeliti na tri grupe: zapisi o prolaznosti, zapisi o ljubavi i zapisi o društvenim prilikama.

Zapisi o prolaznosti najus-pjeliji su, s mnogo efektnih slika.

Zbog same tematike koja se u njima opisuje teško je otići se dojmima da su pretužni, pesimi-stični, ali to nikako ne smije bi-ti razlog da se takve teme izbjegavaju, jer su prolaznost i kraj dio kosmičkog ustroja. Uz to, zapisi iz ove tematske grupe čitaocu ostavljaju mogućnost da sam odluči hoće li ih shvatiti kao depresivnu poruku o nemi-novnosti kraja ili, pak, kao po-ruku nade i nagovještaj sigurnog nastavka egzistencije u drukčijem obliku i na drugom svijetu. Mogući razlozi za pre-vagu druge od navedenih mogućnosti mogu se iščitati i iz motâ, koji su obavezan dio tekstova i svojevrsan ključ za njihovo tumačenje (“Život na ovom svijetu nije ništa drugo do zabava i igra, a samo onaj svijet je – život, kad bi samo ljudi znali”). Čak i u najpesimi-stičnijim zapisima, kakav je, naprimjer, *Oproštajno pismo Haruna, sina Hasanova*, u kome lirski subjekt nakon što na samrti ispolji svoj nihilistički, *hejterski* stav o životu, ipak, možda i nesvjesno, sasvim ljudski, negira svoj pesimizam tvrdnjom da je on sretan, jer se “istinska Sreća ne nalazi u ka-ljuži života”.

U vezi s motivom prolaznosti i ovosvjetskog trajanja zanimljivi su tekstovi *Opet sam tu* i *Zar*. Tekst *Zar* razma-

tra odnos roditelja i potomstva, drveta i ploda – motiv koji je blisko povezan s motivima prolaznosti i smisla života, ko-jima je prožeta cijela knjiga. “Zar obojeni bojama Ljubavi, naivne djetinje, tek dva smo dr-veta ostavljena, na dalekom proplanku života, bez ploda”, “Zar svaki je ovaj list, što slazi s promjenom godišnjih doba, tek znak protoka vremena”, “Zar tek ćemo svjedoci ostati priča, satkanih od tihih riječi sreće, o tim malim, velikim, darovima sa neba” – neka su od pitanja koja se postavljaju u ovom tekstu. Tekst se završava pitanjem: “Zar ostat će ovaj šušanj dovijeka, usud go-rak u kom lišće tek bolom ne-prebolnim šušti, šušti, šušti..”. U posljednjem pitanju autor vješto pravi gradaciju grafo-lingvističkim sredstvima: do-čarava kako se šuštanje lišća stišava smanjujući veličinu slova kojima je napisana riječ “šušti”.

Dok su u tekstu *Zar* tema bića koja žude za potom-stvom, “malim, velikim daro-vima sa neba”, u tekstu *Opet sam tu* tema je djevojka koja želi da pronađe svoju majku. Pošto pronalazi pravi trag do svoje majke, djevojka ostaje zate-čena saznanjem da je majka ne želi vidjeti i da je doživlja-va kao grešku iz prošlosti. Za-

to se djevojka osjeća “poput djeteta koje je dugo željelo zmaja: I kada ga je, konačno, dobilo i pustilo da leti, jaki vjetar je zapuhao, otkinuo konop i zmaj se otrgnuo visoko”. Za potpuno razumijevanje odnosa roditelja i djece potrebno je upoznati obje strane priče.

Ljubavni zapisi iz ove zbirke predstavljaju ljubav na potpuno romantičan način, vedro, bez ironije, skoro naivno. U tekstu *Sarajevska trojka* opisana je žudnja za neznankom iz tramvaja kao potpuno bezinteresna ljubav – na prvi pogled, ali do kraja: “I sad, nakon toliko godina, iako može tijelo je tuđe, srce ovo još uvijek pripada – toj tajanstvenoj ženi.” Nostalgично prisjećanje dječake ljubavi, koja je prošla i vremenom postala samo lijepa uspomena predstavljeno je u zapisu *Djetinja ljubav*. U tekstu *Ruža ružičnjaka moga* autor se bavi jednim od vječnih motiva ljubavnih priča. To je portaga za ružom, ljubavlju koja je posebna i suđena; lirski subjekt traga za njom širom svijeta, ali je na kraju nalazi na početnoj tački potrage – “tako daleko a tako blizu, u bašči, nevelikoj, svojoj”.

Zapisi o društvenim prilikama ukazuju na stanje u društvu i društvene odnose i prikazuju veoma sumornu atmosferu. Često su u tim zapisima eksplicitno imenovani naratori, tako da se može pretpostaviti da su oni Muzaferovi sagovornici. Oni su veoma različiti i njihova su zapažanja raznovrsna. U zapisu *Propast* uočljive su aluzije na bosanskohercegovačku društvenu situaciju u obliku figurativne predstave “troglavog kamena

koji se dokotrljao do ponora”, a u tekstu *Da ne povjeruješ* na ironičan se način ukazuje na nevjerovatnu neorganiziranost društvenog sistema (koji se da iznenaditi snijegom usred zime).

Džankin narator Muzafer u zapisu *Potrebno je rasti* sasvim precizno predstavlja tešku socijalnu situaciju savremenog trenutka i dočarava sasvim sumornu i depresivnu sliku jednog društva, koja zahvaljujući anafori i korištenju sličnih rečeničnih obrazaca izgleda čak i kao potpuni bezizlaz, a onda, na samom kraju on iznevjeri očekivanje i ponudi izlaz – “potrebno je rasti, rasti, rasti”. I u zapisu *Izveštaj iz Ničije*, nakon analize ratnog i poratnog stanja, javlja se želja da “krenemo dalje – kao ljudi”.

U zapisu *Brod mrtvih mornara* dogodovštine glavnog lika karikiran su prikaz lošeg položaja pojedinca u okviru nepravedno postavljenog sistema, i u ratu i u miru. Pojedinaac je toliko nebitan da mu niko ne pamti ni ime, a funkcija “ličnog sekretara pomoćnice sekretara naše općine”, koju glavni lik, bivši vojnik, dobije nakon rata, jasno pokazuje stepen birokratizacije društva.

Tekst *Ramize, ima li ko normalan?* prikazuje jednu veoma raširenu pojavu u savremenom društvu. Narator Ramiz s nostalgijom se prisjeća ranijeg vremena. On je stari hejter, namćor, ničim nije zadovoljan, pokušava pokazati kako ništa ne valja, koristeći se odlomcima viceva i uspoređivanjem novog vremena sa starim. Novo pokušava predstaviti kao loše, a staro kao bo-

lje. Međutim, ironija postaje više nego očigledna kad se razmotre Ramizovi opisi starog, “dobrog”, vremena: “Autobus bio dobar, samo malo krov prokišnjavo.”

Na kraju knjige posljednji zapis, *post scriptum*, ostavlja i narator, zapisivač Muzafer: “Svako, za sebe, svoju istinu ima i svakome je njegova istina najistinitija: A Istina je jedna, i ja je umornom rukom zapisah”. Tim je činom Muzafer, čini se, relativizirao sve svoje tvrdnje, pa tako i ovu koja je trebala biti apsolutna: *Istina je jedna*. Od lika koji je na početku i na kraju knjige predstavljen kao zapisivač, i kao takav implicitno prisutan u svemu što je između početka i kraja, lika koji svaki zapis počinje motom iz Kur’ana, očekivalo bi se više skromnosti ili tvrdnja tipa “Allah najbolje zna”, a ne baš da je njegova vlastita istina baš Ona, Jedna, Jedina. Taj Muzaferov stav o sebi iznevjeruje čitačovo očekivanje i dopušta da se moralizatorske primjedbe Muzafera i njegovih sagovornika shvate drukčije – kao samo još jedna od “istina” koje svako za sebe utvrđuje. Ako se premise tako postave, onda se dobar dio knjige *Vrijeme ludih ljudi* može čitati i kao kritika savremenog hejterskog morala koji nas svakodnevno zasipa iz medija i eksplicitno angažirane književnosti a koji je zasnovan na uvjerenju u vlastito sveznanje i stabilnost vlastitog moralnog sistema.

Čitaoci će najbolje znati, jer je i tumačenje teksta potraga za istinom, uvijek vlastitom istinom. ■

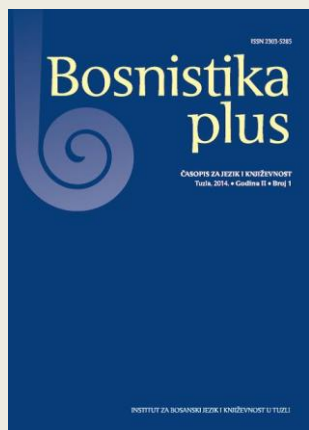
Halid BULIĆ

Drugi broj *Bosnistike plus*

Nakon veoma zapaženog prvog broja Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli objavio je drugi broj naučnog časopisa za jezik i književnost *Bosnistika plus*. Časopis *Bosnistika plus* objavljuje naučne i stručne radove iz oblasti bosanskog jezika i književnosti, radove iz slavistike te radove iz svih oblasti lingvistike. U časopisu se objavljuju razni prilozi, ocjene, osvrti te prikazi knjiga i drugih publikacija iz oblasti bosnistike i drugih lingvističkih disciplina.

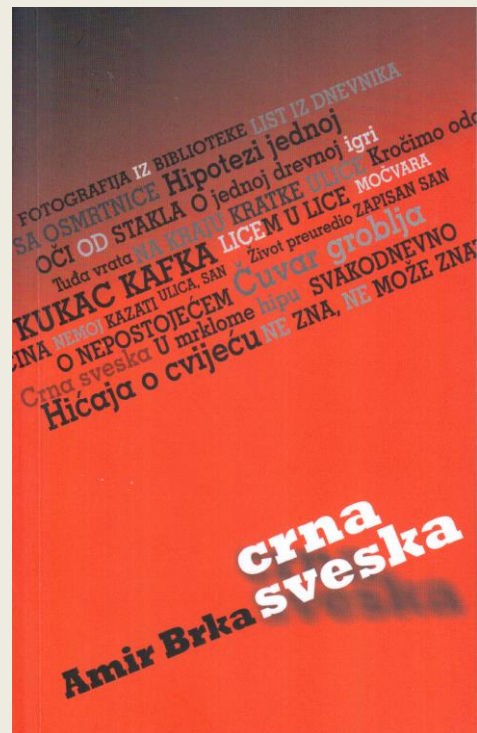
Drugi broj *Bosnistike plus* ima 164 strane. U njemu je objavljeno devet tekstova. Tekstovi su podijeljeni u tri skupine: *Rasprave i članci*, *Prilozi* te *Prikazi, ocjene, osvrti*. U dijelu *Rasprave i članci* objavljeno je sedam radova, u kojima se autori bave temama iz različitih disciplina: gramatike, pragmatike, sociolingvistike, stilistike te teorije i historije književnosti. Autori radova su Hurija Imamović, Halid Bulić, Linda Prugo-Babić, Aleksander Urkom, Milun Lutovac, Nehrudin Rebihić i Srebrenka Mačković. U *Prilozima* je veoma zanimljiv i poticajan rad Jonathana Cullera, jednog od najaktivnijih i najutjecajnijih svjetskih književnih teoretičara "Lyric, Language, Culture", koji se ovdje objavljuje prvi put. Odlomak tog rada preveden na bosanski jezik može se pročitati u *Lingvazinu* (II/2–3, decembar 2014, str. 30–31, http://www.izbjik.ba/Lingvazin/Lingvazin_II-2-3_12_2014.pdf). U dijelu *Prikazi, ocjene, osvrti* objavljen je prikaz knjige Edine Solak *Rasprave o jeziku u Bosni i Hercegovini od 1850. do 1914. godine*, koji je napisala Alica Arnaut.

Časopis *Bosnistika plus* dosad je indeksiran u bazama Central and Eastern European Online Library, EBSCO i MLA (Modern Language Association). ■

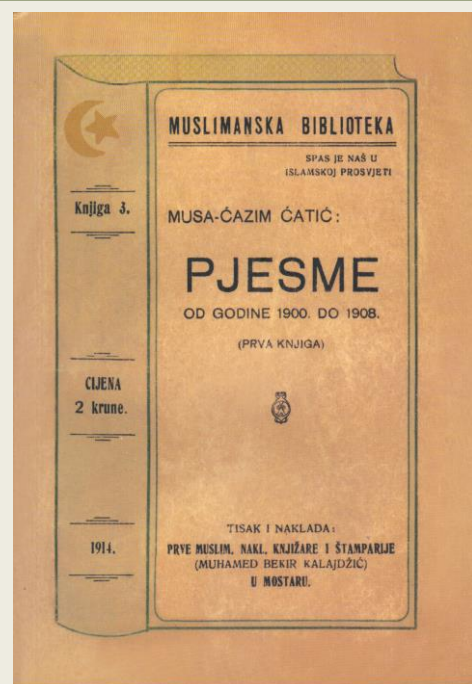
Nova knjiga

Izdavač: Autor, Tešanj, 2014, 112 str.

Lingvazin preporučuje

Izdavač reprinta: Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, Tešanj, 2015

Akademsko očinstvo

U sjećanje na prof. dr. Muniba Maglajlića

Oni što svjetiljku nose, ne hodaju putevima utrtrim!

**Munib Maglajlić
1945–2015.**

Brojni su rastanci s dragim ljudima tokom jednog životnog vijeka. Među svim rastancima posebno se izdvajaju oni u kojima se opraštamo od svojih očeva i majki: bioloških, akademskih, znanstvenih i duhovnih. Svaki od tih odlazaka ostavlja prostor koji niko drugi ne može popuniti.

Biti akademskim i znanstvenim ocem može svaka akademski zrela osoba, i znanstvenik i znanstvenica, ali pritom, brojne su kategorije ostvarivanja ovoga očinstva. Akademsko očinstvo može biti sasvim formalno – puko potpisivanje mentorstva, zatim neobjektivno, usporavajuće, tendenciozno, polovično, konsultacijsko, nepotpuno, necjelovito itd., ali tek spajanjem akademskog, znanstvenog i etičkog može se ostvariti punina akademskoga očinstva. Ukoliko tek jedan od ovih dijelova nedostaje, ovo se očinstvo neće ostvariti.

Akademsko-znanstveni otac mora biti, kako bi to rekao rahmetli profesor, “na visini zadatka”. Ukoliko ne postoji učiteljeva svjesnost važnosti vlastite funkcije i obavezujućeg svesrdnog davanja sebe, novorođeni će znanstvenik biti

nejak. Zato je na prvom mjestu praćenje i usmjeravanje mladih ljudi ka njihovom postupnom razvoju, zatim profesorska pažnja koja im treba dati podstrek za dalji put i koja mora biti usklađena s njihovim, a ne profesorskim potrebama za uspjehom, i u konačnici, kod akademsko-znanstvenog oca ne smije izostati očigledna radost kandidatovim uspjehom. Ako se ne radujemo uspjehu učenika, ali iskreno ne radujemo, naše sazrijevanje u ličnost nismo proveli do kraja.

Kako nas je Gospodar preko posljednjeg Vijesnika, a.s., obavijestio, iza čovjeka ostaju: zadužbina / vakuf, njegova djela i njegova djeca, koja mole za svoga oca. Budući da sve što postoji u jednom mora postojati i u drugim sistemima čovjekovoga postojanja, zadužbina znanstvenika su njegove knjige, djela su njegova usmena kazivanja na predavanjima, kongresima i sijelima, a njegova djeca su izrasli ili poluizrasli pojedinci, čije je sjećanje na akademsko-znanstvenog oca je svojevrsna dova.

Odlazak jednog redovnog profesora uvijek znači i slabljenje akademske zajednice, ali odlazak čovjeka koji je

bio prvo ime u više disciplina mnogo je veći gubitak ne samo za akademsku već i za nacionalnu zajednicu. Odlaskom dragog profesora Bošnjaci ispraćaju prvo ime svoje usmene književnosti, historičara književnosti, teoretičara usmene književnosti, antologičara, bibliografa, leksikografa, redovnog profesora Filozofskog fakulteta, jednog od utemeljitelja i dugogodišnjeg predsjednika Bošnjačke zajednice kulture “Preporod”, kulturnog radnika, urednika brojnih izdanja Instituta za književnost, BZK “Preporoda”, Filozofskog fakulteta u Sarajevu te Fondacije “Mula Sadra”. Prvi magistarski rad na našem prostoru o sevdalinci bio je profesorov, prva doktorska disertacija o bošnjačkoj baladi, bila je profesorova. Brojnim angažmanima u kulturi ostavio je neizbrisiv trag o kome će se tek govoriti u nekim budućim vremenima.

Ovih mi je dana osamnaest punih godina poznavanja i druženja s profesorom. To je jedno osamnaestogodišnje, punoljetno druženje ukrašeno je brojnim događajima: odbranom diplomskog, magistarskog i u konačnici doktorskog rada. Između ta tri svečana do-

gađaja proteže se cijela paleta malih slika: svi stolovi velike sale Preporoda prekriveni papi-
rima, na svakom od njih po jedna pjesma,
njih preko četiri stotine i profesor koji ih dani-
ma reda, jer nije važno samo koje će pjesme
biti u antologiji, već i kakav će im biti redo-
slijed; šetamo starom Podgoricom i ulicom
jedemo sladoled – u nepoznatom mjestu to
sebi smijemo dopustiti; svaka od promocija
nekog od kola *Bošnjačke književnosti u 100
knjiga* ili nečega drugog, nova je slika: u Tu-
zli – velika sala, u Bihaću – gradska bibli-
oteka, u Zvorniku – skupština Grada, na Kula
Gradu – Kaimi-babino turbe, u nekom selu
pokraj Tuzle – mala džamija i desetak dže-
matlija, na svakom od tih mjesta, u svakoj
prilici – on “na visini zadatka”.

Profesorov znanstveni i kulturni rad te-
ško je predstaviti u ovih nekoliko stranica.
Dosada najcjelovitija bibliografija radova, ko-
ju je sačinila njegova prva saradnica u Insti-
tutu za bošnjačke studije pri BZK “Preporod”
i trenutno najveći bošnjački bibliograf, Isma
Kamberović, iznosi preko tri stotine i šez-
deset jedinica. Imopzantra brojka, koja uklju-
čuje pet autorskih knjiga:

1. *Bibliografija radova o narodnoj
književnosti*, Akademija nauka i umjetno-
sti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1979.
2. *Od zbilje do pjesme – ogledi o usme-
nom pjesništvu*, Glas, Banjaluka, 1983.
3. *Muslimanska usmena balada*, “Vese-
lin Masleša”, Sarajevo, 1985.
4. *Usmeno pjesništvo od stvaralaca do
sakupljača*, Univerzal, Tuzla, 1989.
5. *Usmena lirika pjesma, balada i ro-
mansa*, Institut za književnost i Svjetlost,
Sarajevo, 1991.

I još su dva rukopisa pripremljena za
objavljivanje: velika studija *Bošnjačka us-
mena balada* i *Od zbilje pjesnika do zbilje
pjesme*, zbirka od 12 studija o bošnjačkoj us-
menoj književnosti

Pored pobrojanih, tu je još i dvadesetak
priređenih i isto toliko urednički oblikovanih
monografskih publikacija, te desetine studija,
ogleda, prikaza, osvrti i reagiranja. Među
antologijama neprevaziđena je *101 sevdalin-
ka*, koja i danas u svijetu funkcionira kao re-
ferentna tačka bavljenja sevdalinkom, i nakon

nje *Usmena lirika Bošnjaka* kao jedina anto-
logija svih važnijih pjesničkih vrsta bošnjačke
usmene lirike. Među monografskim publika-
cijama koje su prošle njegov, kako bi on re-
kao, “urednički zahvat”, najveći je broj zbor-
nika radova iz struke:

1. *Književno djelo Muse Ćazima Ćatića*
(zbornik radova), Sarajevo, 1979.
2. *RAD 27. Kongresa Saveza udruženja
folklorista Jugoslavije: Banja Vrućica –
Teslić*, Sarajevo, 1982.
3. *Folklor Bosne i Hercegovine* (zbor-
nik radova), Sarajevo, 1991.
4. *Zbornik radova o Mehmed-begu Ka-
petanoviću Ljubušaku*, Sarajevo, 1992.
5. *Andrić i Bošnjaci* (zbornik radova),
Tuzla, 2000.
6. *Naučni skup Herceg Stjepan Vukčić
Kosača i njegovo doba*, Mostar, 2003.
7. *Vijecanje bošnjačkih prvaka u Tuzli
1831. godine* (zbornik radova), Tuzla
2007.
8. *Radovi Filozofskog fakulteta*, broj
XIII (2004) i *Radovi Filozofskog fakul-
teta*, dvobroj XIV–XV (2010).
9. *Spomenica 60. godišnjice Filo-
zofskog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo
2010.

Studije i ogledi uvijek su bili vezani za
Bosnu. Svaka tema, bilo rukopisna ili objav-
ljena zbirka, bila je propitivana iz pozicije sta-
tusa i prezentacije Bosne. Kao veliki zaljubl-
jenik u Bosnu svoja je zanimanja sa usmene
književnosti širio na neke ključne historijske
događaje ili na neke zanimljive pojave. Tu
svoju znatiželju u otkrivanju šta sve Bosna
jeste usmjeravao je na odnos epskog junaka i
njegovog historijskog pretka, na bosansko
srednjovjekovno kraljevstvo, na kulturološko
preplitanje orijentalno-islamske i slavenske
kulture tradicije u životu i usmenoj književ-
nosti Bošnjaka. Kvalitetnim uvidom u perio-
diku austrougarskog razdoblja oduševljavao
se velikanima koji su svoj intelektualni poten-
cijal uožili u obrazovanje mladih, kakvi su bi-
li Edhem Mulabdić i Hamdija Mulić, a kri-
tički promatrao radove velikih barodva, Saf-
vet-bega Bašagića i Mehmed-bega Kapeta-
novića Ljubušaka. Sa takvom je strašću i go-
vorio i pisao o njima.

Iako su na margini ove impozantne bibliografije, pažnju privlače i dodatno osvjetljavaju profesorov lik radovi tipa: “Bez Bosne nema ništa: posljednji razgovor sa Salihom Alićem” iz 1989. ili “Mevlevije u Bosni” 1990. godine, “Neka književna svjedočenja o Kosačama” iz 2005, “Lik Husein-bega Gradašćevića u drami Pavla Krstinića *Bratski inat*” iz 2006. godine. Iako svi ovi radovi govore o različitim fenomenima u različitim historijskim trenucima, svi imaju zajedničku nit – ljubav prema Bosni.

Ta se nit proteže čak i kroz njegove polemike i reagovanja. Branio je struku kritizirajući loše antologijske izbore, branio znakove identiteta podižući glas protiv nemilosrdne preprodaje bosanskih ćilima, rukopisa, sehara i sličnih umjetnina. Pored ovih napisa, svaku je priliku koristio da usmeno prenese znanje o vrijednosti kulturne baštine Bosne, kao vrijednostima koje trebaju čuvati svi njezini narodi.

Kada pogledamo njegovo ukupno znanstveno djelo, sami naslovi nam otkrivaju njegovo usredsređenje: *sarajevska balada (Morići)*, *banjalučka balada (potponica Biser nazava)*, *stolačka balada o Mehmed-agi Šehiću*, *lokalna obilježja u baladi*, *lokalna obilježja u sevdalinci*, *epski junak – od historijske ličnosti do epskog junaka*, uvijek Bosna u književnosti i književnost u Bosni.

Dvije važne stvari često je naglašavao: *brinuti o čovjeku i vježbati kičmu*. O tome nije samo govorio, to je svakodnevno pokazivao vlastitim djelovanjem. Dva sjećanja u njegovoj bibliografiji privlače pažnju – o Mehmedu Mujezinoviću i o Muhamedu Hadžijahiću, dvojici najzaslužnijih čuvara bošnjačke i bosanskohercegovačke baštine iz druge polovine 20. vijeka. Stao je čvrsto, i perom i djelom, u odbranu profesora Muh sina Rizvića kada je 1983. godine krenula organizirana nacionalistička hajka protiv njega. Svaki antibosanski napad dočekivao je krajišnički oštro. Jedan od takvih primjera jeste i *Povelja o bosanskom jeziku*. Profesor je u ideji odbrane bosanskoga jezika od stalnih negiranja, kojima smo svjedoci i danas, okupio pod kapom Bošnjačke zajednice kulture “Preporod”, kao krovne nacionalne institucije tog vremena, 60 bošnjačkih intelektualaca visokoga ranga u tom trenutku, i oni, 21. 3.

2002. godine, svojim potpisom staju iza ove *Povelje*.

Kao veliki bibliofil izvanredno je poznavao stara bosanskohercegovačka izdanja, kao i one rijetke knjige koje su se ticale Bosne, a bile objavljene negdje izvan njezinih granica. U privatnoj su se biblioteci nalazile brojne kopije najznačajnijih rukopisnih zbirki bošnjačke usmene književnosti i izdanja rijetkih zbirki. Kako bi koji kandidat stasavao, bilo za magistarsku ili doktorsku radnju, tako bi on poneki rukopis ili neku zbirku izvlačio i davao za temu. Tako je do danas nekoliko njegovih kandidata ili magistriralo ili doktoriralo na građi iz njegove sehare.

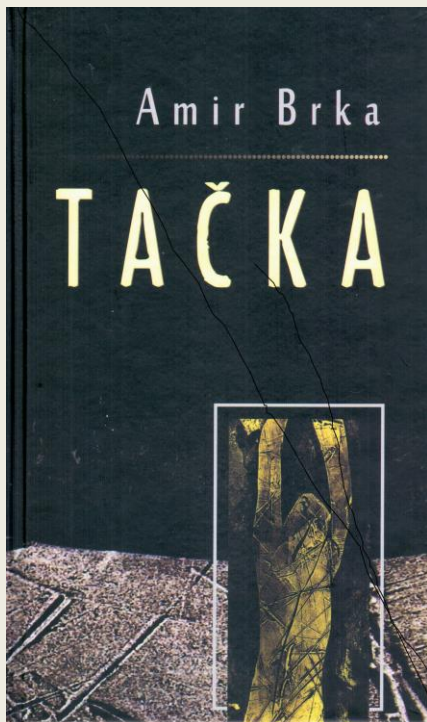
Sa svojim je kandidatom prolazio svaku pojedinačnu rečenicu akademske zadaće i svaku rečenicu zasebno pretresao po više puta. Do posljednjeg atoma snage, i svoje i svoga kandidata. Na tome smo mu svi neizmjereno zahvalni. Naučio nas je da rečenicu klešemo u kamenu. Da se u svakoj rečenici mora, kako je govorio “održati visoki napon” i da se ne smije “osjetiti pad napona”. U takvim je situacijama od nas tražio “sretnije rješenje”.

Osamnaest godina druženja, sedamdeset godina života, preko četrdeset godina znanstvenog rada, teško je predstaviti nekoliko stranica. Nadam se da sam bio na “visini zadatka”.

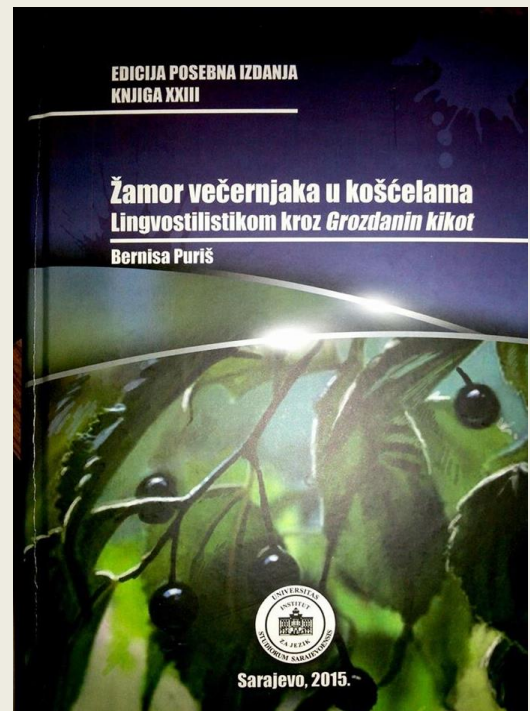
Neka je Božiji rahmet i magfired njegovoj duši. ■

Sead Šemsović docent je na Odsjeku za književnosti naroda Bosne i Hercegovine Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

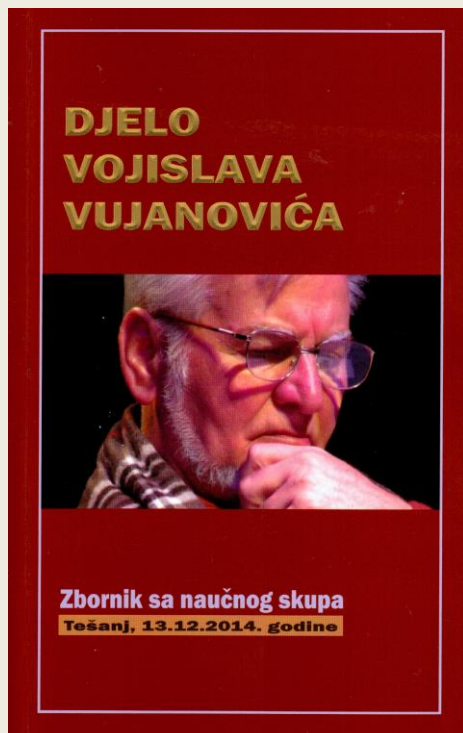
Izdavač: Centar za kulturu i obrazovanje
Tešanj, Tešanj, 2015, 74 str.

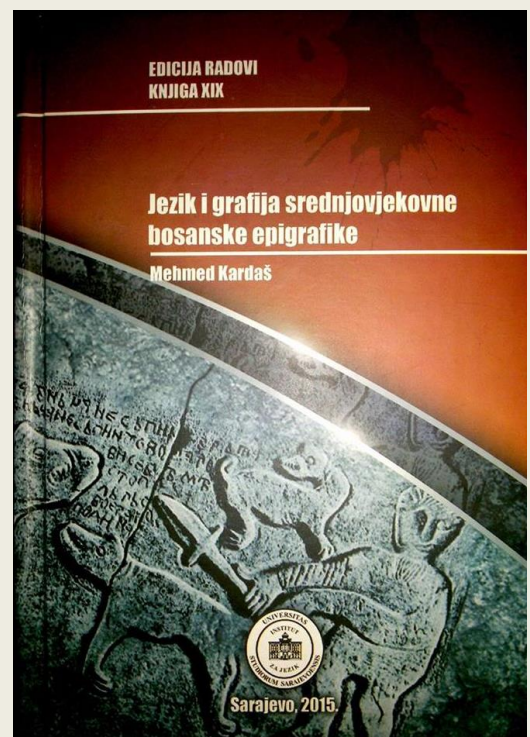
Izdavač: Institut za jezik, Sarajevo,
2015, 218 str.

Izdavač: Centar za kulturu i obrazovanje
Tešanj, Tešanj, 2015, 152 str.

Izdavač: Institut za jezik, Sarajevo,
2015, 247 str.

Druga knjiga u izdanju Instituta za bosanski jezik i književnost u Tuzli

Lingvazinov kalendar

**Institut za
bosanski jezik
i književnost
u Tuzli**

2016.

Značajni datumi u 2016.

- ♦ 21. februar – Međunarodni dan maternjeg jezika
- ♦ 2. mart – treća godišnjica osnivanja Instituta za bosanski jezik i književnost u Tuzli
- ♦ 21. mart – Svjetski dan poezije
- ♦ 23. april – Svjetski dan knjige i autorskih prava
- ♦ 12. august – Međunarodni dan mladih
- ♦ 29. august – godišnjica potpisivanja Povelje Kulina bana
- ♦ 8. septembar – Međunarodni dan pismenosti
- ♦ 26. septembar – Evropski dan jezika
- ♦ 5. oktobar – Svjetski dan učitelja
- ♦ 18. decembar – Svjetski dan arapskog jezika

Januar							Februar						
P	U	S	Č	P	S	N	P	U	S	Č	P	S	N
				1	2	3	1	2	3	4	5	6	7
4	5	6	7	8	9	10	8	9	10	11	12	13	14
11	12	13	14	15	16	17	15	16	17	18	19	20	21
18	19	20	21	22	23	24	22	23	24	25	26	27	28
25	26	27	28	29	30	31	29						

Mart							April						
P	U	S	Č	P	S	N	P	U	S	Č	P	S	N
	1	2	3	4	5	6					1	2	3
7	8	9	10	11	12	13	4	5	6	7	8	9	10
14	15	16	17	18	19	20	11	12	13	14	15	16	17
21	22	23	24	25	26	27	18	19	20	21	22	23	24
28	29	30	31				25	26	27	28	29	30	

Maj							Juni						
P	U	S	Č	P	S	N	P	U	S	Č	P	S	N
						1			1	2	3	4	5
2	3	4	5	6	7	8	6	7	8	9	10	11	12
9	10	11	12	13	14	15	13	14	15	16	17	18	19
16	17	18	19	20	21	22	20	21	22	23	24	25	26
23 30	24 31	25	26	27	28	29	27	28	29	30			

Juli							August						
P	U	S	Č	P	S	N	P	U	S	Č	P	S	N
				1	2	3	1	2	3	4	5	6	7
4	5	6	7	8	9	10	8	9	10	11	12	13	14
11	12	13	14	15	16	17	15	16	17	18	19	20	21
18	19	20	21	22	23	24	22	23	24	25	26	27	28
25	26	27	28	29	30	31	29	30	31				

Septembar							Oktobar						
P	U	S	Č	P	S	N	P	U	S	Č	P	S	N
			1	2	3	4					1	2	
5	6	7	8	9	10	11	3	4	5	6	7	8	9
12	13	14	15	16	17	18	10	11	12	13	14	15	16
19	20	21	22	23	24	25	17	18	19	20	21	22	23
26	27	28	29	30			24 31	25	26	27	28	29	30

Novembar							Decembar						
P	U	S	Č	P	S	N	P	U	S	Č	P	S	N
	1	2	3	4	5	6				1	2	3	4
7	8	9	10	11	12	13	5	6	7	8	9	10	11
14	15	16	17	18	19	20	12	13	14	15	16	17	18
21	22	23	24	25	26	27	19	20	21	22	23	24	25
28	29	30					26	27	28	29	30	31	

Proslavimo zajedno
Međunarodni dan
maternjeg jezika
21. februar

Šta je Međunarodni dan maternjeg jezika?
To je dan posvećen promicanju jezika i kulturne raznolikosti i viječnosti u svijetu. Obilježavanje Međunarodnog dana maternjeg jezika ustanovila je organizacija UNESCO 1999. godine. Taj se dan obilježava 21. februara.

Šta je maternji jezik?
U svijetu danas postoji oko 7000 jezika. Ljudi mogu govoriti jedan ili više jezika. Maternji jezik je onaj koji ljudi nauče najprije nauke, prvi jezik, jezik koji usvoje prirodno, bez napora, u sredini u kojoj odrastaju, bez ikakve posebne obuke ili nastave.

Zašto slavimo Međunarodni dan maternjeg jezika?
Međunarodni dan maternjeg jezika služi:
• da istaknemo važnost učenja jezika za razvoj viječnosti i razumijevanja među ljudima koji pripadaju različitim kulturama,
• da promoviramo i sačuvamo bogatu jezičnu i kulturnu raznolikost svijeta,
• da ukazemo na važnost prava na izučavanje i obrazovanje na maternjem jeziku.

Kako da se odnosimo prema maternjem jeziku?
Svoj maternji jezik treba da volimo. A ljubav prema svome jeziku najbolje se pokazuje njegovim korištenjem i čuvanjem. Onda smo jezik preneti i generacijama koje će oči poslije nas. Nemaemo pravo šti ih naučiti koje im pripada. Ljubav prema maternjem jeziku ne smije nas spriječiti da učimo strane jezike. Tuđi maternji jezik treba poštovati. Treba poštovati pravo svake jezičke zajednice da svoj jezik imenjuje oruđe kulture i razvoja.

© Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli, 2016. Svi prava su zaštićena. Slike su iz javnog domaćinstva. Fotografije: Shutterstock.com

Lingvazin

Magazin za jezik i književnost Broj III/1 Oktobar 2015. ISSN 2303-4831

• Intervju: Jonathan Culler
• Godišnjica rođenja Branka Ćopića
• Drugi bosansko-hercegovački slavistički kongres

Halid Bulić

TEME IZ LINGVISTIČKE BOSNISTIKE

Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli
2015.

ISSN 2303-5243

Bosnistika plus

ČASOPIS ZA JEZIK I KNJIŽEVNOST
Tuzla, 2014. • Godina II • Broj 1

INSTITUT ZA BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST U TUZLI

MELINA HRUŠTIĆ

PREVOĐENJE U TEORIJI I PRAKSI

INSTITUT ZA BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST